
Meddelanden från RiViH-projektet

Riksantikvarieämbetets & Vitterhetsakademiens äldsta historia

---

Nr 1   2025

VÄLKOMMEN!

Från hösten 2024 till våren 2026 genomför Riksantikvarieämbetet och Kungliga biblioteket ett gemensamt digitaliserings- och forskningsprojekt. I centrum står arkivhandlingar som belyser Kungliga Vitterhetsakademiens och Riksantikvarieämbetets äldsta historia, från början av 1600-talet till sekelskiftet 1900. Det är ett spännande och viktigt projekt som ger unika inblickar i hur ämnen som kulturminnesvård, arkeologi, runologi, folklorism, numismatik och byggnadsvård utvecklades i en tid då nya myndigheter och lärda sällskap bildades för att fylla uppkomna förvaltnings- och kunskapsbehov.

Ett viktigt mål för projektet är att löpande informera om hur digitaliseringen, bevarandearbetet och forskningen fortskrider. Ett av våra forum är detta meddelande där vi regelbundet

kommer att presentera arkivsamlingar, forskningsfrågor och hur det praktiska arbetet med att digitalisera, studera och bevara äldre handlingar kan gå till.

I detta första meddelande kan ni bland annat läsa om projektets bakgrund, målsättning, vilka som deltar och om den referensgrupp som stödjer projektet. Ni får även reda på vilka av våra samlingar som hittills blivit tillgängliggjorda, en inblick i hur det gick till då Johannes Bureus mytomspunna anteckningsbok *Sumlen* digitaliserades och om hans kollega Martin Aschaneus runologiska arbete. Hur myndighetens samlingar av fornsaker, mynt, handskrifter och böcker växte och hur det kom sig att dess arkiv splittrades under 1700- och 1800-talen berättar vi också om i detta nummer.

Om RiViH-projektet

Redan under början av 1600-talet bildades en mindre kulturminnesvårdande myndighet inom det kungliga kansliet under ledning av riksantikvarie Johannes Bureus. Bakgrunden var att Sverige blivit en stormakt vilket skapade ett behov av att konstruera en lång och ärorik historia som kunde mäta sig med länder på kontinenten. 1786 övertog Vitterhetsakademien detta ansvar vilket under seklet därpå mynnade ut i en modern organisation och ett centralmuseum med uppgift att förvalta, forska och förevisa kulturhistoriska föremål, dvs. Historiska museet i Stockholm.

Handlingar som speglar denna formativa period finns i huvudsak bevarade i Riksantikvarieämbetets och Kungliga bibliotekets respektive arkiv och utgör följaktligen ett mycket viktigt källmaterial. Samtidigt är det både skört och svårtillgängligt varför en digitalisering är nödvändig både i bevarandesyfte och för att öka dess tillgänglighet för forskare. För att råda bot på detta påbörjade Riksantikvarieämbetet och Kungliga biblioteket hösten 2024 ett tvåårigt forsknings- och digitaliseringsprojekt.

Syftet med projektet är att tillgängliggöra de aktuella samlingarna och att parallellt genomföra ett antal vetenskapliga undersökningar med dem som källmaterial. Projektet finansieras till största delen av Kungliga Vitterhetsakademien (8,4 Mkr) tillsammans med Riksantikvarieämbetet och Kungliga biblioteket (2,8 Mkr), vilket bekostar löner för arkivarier, bildtekniker, fotografer och forskare, för viss extern digitalisering samt för nödvändiga bevarandeåtgärder.

Historien om de aktuella arkiven är som ni förstår lång och tar sin början runt 1630 då rikets antikvarier fick sina första kungliga instruktioner. Bland deras uppgifter ingick att i

ord och bild dokumentera landskapens kulturhistoriska inslag och att samla in äldre föremål. På 1660-talet grundades så ett lärt kollegium inom Uppsala universitet, Antikvitetskollegiet, som tog över ansvaret för kulturminnesvård och forskning. En för tiden ansevärd stab inrättades för ändamålet och under samma period instiftades landets första fornminneslag vilket mynnade ut i en riksomfattande fornminnesinventering, kallad *Rannsakingar efter antikviteter*. 1690 flyttade kollegiet till Stockholm och ombildades blott några år senare till Antikvitetsarkivet som 1786 kom att införlivas i Vitterhetsakademien som därmed tog över ansvaret för kulturminnesvården.

Några av de volymer ur Riksantikvarieämbetets arkiv som snart kommer att vara tillgängliga för alla. Foto Ola W Jensen (CC BY)

Till saken hör att Antikvitetsarkivet och Kungliga biblioteket slogs ihop redan 1751 och 1780 delades böcker och manuskript upp mellan Kungliga biblioteket och Riksarkivet. Då Antikvitetsarkivet införlivades i Vitterhetsakademien erhöll akademien först avskrifter av medeltida dokument som tidigare antikvarier producerat och senare, 1850, från Kungliga biblioteket handlingar som idag i huvudsak ingår i Riksantikvarieämbetets serier Ämbetsarkiv 1–2, dvs. arkivhandlingar som sträcker

sig från 1600-talet fram till början av 1920-talet. Materialet består i huvudsak av mötesprotokoll, koncept, skrivelser och utredningar i skilda antikvariska ämnen, tävlingsskrifter, kungliga brev samt handlingar som belyser Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens grundande och organisatoriska förändringar.

Förevisning av några volymer ur F-samlingen på Kungliga biblioteket. Foto Ola W Jensen (CC BY)

De handlingar från Antikvitetsarkivet som blev kvar i Kungliga bibliotekets arkiv utgör den så kallade F-samlingen som med tiden kom att kompletteras av inkommande antikvariska handlingar. Den speglar i huvudsak myndighetens praktiska och antikvariska verksamhet och innehåller företrädesvis avbildningar och beskrivningar av fornlämningar, runinskrifter, kyrkor och andra betydande byggnader samt annat av antikvarisk-topografiskt intresse. Exempel på detta är den dokumentation som inkom som ett led i den omnämnda landsomfattande inventeringen, antikvariernas reseberättelser liksom avhandlingar i olika antikvariska ämnen.

Forskningsmöjligheterna på samlingarna är många eftersom kulturminnesvårderna under den aktuella perioden ämnesmässigt spände över vad vi idag definierar som arkeologi, kulturmiljövård, runologi, byggnadsvård, numismatik, etnologi/folklorism och språkvetenskap inklusive dialektforskning. Handlingarna vittnar därtill om hur Vitterhetsakademiens verksamhet och organisation utvecklades och hur en kulturminnesvårdande myndighet etablerades i en tid då den svenska statsapparaten var mycket expansiv. Materialet lämpar sig följaktligen även för ämnen som statsvetenskap, politisk historia, idéhistoria, historiebruk och kritiska kulturarvsstudier men även för arkivvetenskapliga spörsmål som hur arkiven bildades, ordnades och över tid användes.

Projektets forskargrupp består av tre personer och vårt huvudsakliga mål är att synliggöra och visa på samlingarnas höga forskningspotential inom olika ämnesområden. Målsättningen är därför inte att genomföra några få djuplodande studier utan ett flertal mindre vars resultat presenteras löpande i takt med att de olika samlingarna tillgängliggörs. Vi kommer regelbundet att anordna seminarier och workshops där forskare och andra intresserade får möjlighet att träffas och diskutera aktuella forskningsfrågor i relation till detta unika material som snart kommer att vara digitalt tillgängligt för alla. Om ni vill veta mer om projektet kan ni besöka [Riksantikvarieämbetets hemsida](#) eller höra av er via mejl eller telefon (för kontaktuppgifter se slutet av meddelandet).

✱

Om Riksantikvarieämbetets äldsta förteckningar 1630–1725

Emma Hagström Molin

Förteckningar, inventarier och kataloger används för att besvara frågor om samlingars innehåll, organisation och förändringar över tid. I Riksantikvarieämbetets äldsta arkiv finns volym D1, som innehåller 23 olika slags förteckningar och inventarielistor gjorda mellan 1630 och 1725. Innehållet som tas upp är blandat, allt från medeltida handskrifter, tryckta böcker, pergamentbrev, mynt, medaljer, smycken, runstavar och andra antikviteter som föremål av guld och ädla stenar.

Den äldsta förteckningen i D1 är gjord av Johannes Bureus (1568–1652) i maj 1630. Bureus anställdes i det kungliga kansliet kring 1600 och kallas ofta för Sveriges första riksantikvarie även om han aldrig officiellt innehade titeln. Bureus' förteckning tar upp mynt och medaljer i samband med att de flyttades från Gustav II Adolfs kammare till det kungliga kansliet. De yngsta förteckningarna i D1 är från 1725. De tar bland annat upp fynd av mynt, samt förteckningar av föremål gjorda efter riksantikvarien Johan Peringskiölds (f. 1654) död 1720. En lite annorlunda förteckning är gjord av Johan Hadorph (1630–1693), Peringskiölds företrädare, och rör så kallade ”götiska” handskrifter på främmande orter, gjord någon gång efter 1665 (se fig. 1). Det handlade om skrifter som fanns utomlands, i bland annat England, Skottland, Italien, Frankrike och Spanien. Även om antikvarierna främst samlade

information om historiska föremål inom det svenska riket, vittnar denna förteckning om att det fanns ett intresse för antikviteter i hela Europa (inklusive de brittiska öarna). Hadorph och hans krets av lärda tänkte sig till exempel att nordmän från det som idag är Sverige och Danmark hade lämnat kvar handskrifter i England och Skottland efter det att vikingatågen upphört. Hadorph noterade även att det i Rom och i andra italienska städer fanns götiska handskrifter, och att kungen (Karl XI, 1655–1697) som blev myndig 1672) borde skriva till drottning Kristina (1626–1689) för att få mer uppgifter om dessa. Hadorph menade därtill att Kristina, som ägde flera dyrbara samlingar, borde ”påtäcka sitt Färdenesland”, det vill säga, ha sitt gamla hemland i åtanke för gåvor.

Ett annat intressant exempel är förteckningen över Karl XI:s nyligen inrättade antikvitetsrum från 1685, vilken säger sig ta upp de mest förnämsta sakerna och handlingar i detta rum (se fig. 2). Förteckningen har troligen hamnat i antikvitetsarkivet eftersom Johan Hadorph upprättade den. Det fanns heller ingen strikt skiljelinje mellan det som tillhörde kungen och det som tillhörde riket. Förteckningen tar bara en sida i anspråk och består av en enda kategori, vilket antyder att det kan ha funnits fler sidor som förkommit, hamnat någon annanstans eller så är förteckningen bara påbörjad men inte avslutad.

167

Om Göthiske Manuscripter på Främmande Orter.

1. *Engl.* London ligger i gamla Skottland Linn an för mig förhållande gamla Manuscripter, och en del på dillan efter det äldste skriftet i världen som ängli skalda säga sig och denna läsa eller övriga skrifter, som antas dem vara af den gamla Anglo Saxonica språka. Till dessa befästiga om man i engd med sig *Engl.* Horaz Fleming överskrift att ingen man skrifer de på mitt eget undantagande år 1005. efter i engd de fått i London *Engl.* till en firma i Oxford och Danteburg utgåmbla Biblioteker, i ämne för i några privata hus och många skalda öfver firma, som skrifer de överskrift och andra de varit gemenskapen ära.
2. *Engl.* ett allmänt Bibliotek i Augsburg, som i Namn i engd förskrift, sig de *Engl.* Ravus efter för mig ligger om Göthiske Manuscripter af en samling Ricemberger skriftet, skrifer och mig sin Catalogum rariorum Manuscriptorum, fullständigt *Engl.* Ravus den varit för sin Dickemburgel vid 1700. åra.
3. *Engl.* Skottland är ett gammalt Bibliotek som väl bekant är i London, hvar och i ämne för i engd överskrift firma, som och *Engl.* Ravus skrifer mig af sin gamla skrifter.
4. *Engl.* Spanien firma älskliga gamla Skrifver och Biblioteker för Göthiske Skrifver firma, en del och som Ravus överskrift, att firma den gamla överskrifta språka på överskrifta och många de handskrifter, som under Skrift Gothic på engd överskrift firma, den överskrift skalda överskrift, hvar och är förskrift om man de på sin överskrift skrives, och alla de Skrifver som de kalla Barbara.
5. Doctor Junes överskrift mig 2. eller 3. gånger, att *Engl.* Languedoch firma Aatua med överskrift överskrift överskrift, item skalda de för de överskrifta Manuscripter på förskrift med skrifter, som de kalla Barbara, och hvar och han eller ämne skrifer skalda de var för skrifter, innan han den sig och sig för överskrift överskrift, de han har för skrifter an överskrift de överskrift till en sin överskrift, som honom skalda skrives att de varit firma överskrift överskrift, men som skrifer skalda den överskrift överskrift.
6. *Engl.* Rom och de överskrift, som överskrift med *Engl.* Italien skrifer, ingens om många att överskrifta Manuscripter firma, hvar och de på överskrift af skrifter.

Konstler - insaml.

Södel II d.

Fig. 1. Förteckningen "Om Göthiske Manuscripter på främmande Orter." Ämbetsarkiv I, D 1 (PDM)

Förteckning på Hans Kongl. Maj: nyböriade Antiquitets Rum och dess förnämnde Vakter och Funderingar till år 1685. som H:re församblade äro.

I. Romiska Vakter,
Svult Medailer.

- A. Roming Altira Svultmynt etc
- B. Roming svara Svultmynt etc funden i Italien etc
- C. Roming Gustafs Svultmynt af år 1528. etc
- D. Roming Gustafs den 1ste Svultmynt eller Medaille af år 1550 etc
- E. Roming Carl IX. svara Svultmynt, som slagis i svara Svultmyntens funderation. etc
- F. En Svultroming af 7 $\frac{1}{2}$ Ducater och 2 $\frac{1}{2}$ som Roming Carl IX. den 1ste år 1608. med Roming Magni Ludvika's Ösigill och Maxon Maxon, såsom han sigt varit i svara år 1275. till 1280. med svara ord på den ena sidan: Insigne Regni Suec. temp Magni Ludvici Suec. Gothij Regis, qui regnavit Anno Christi. M. CC. LXXXVII. Genua utiq. Svulten och svara Maxon mynt. Utq. om 5. Droner, en svara ord på svara sidan om 5. Droner. Deras svara på andra sidan Roming Carl den 1ste med sitt Svult: Genua utiq. och höger handen svara Svult, samt vänstra handen svara Svultmynt, som det uti Svulten, och som Svult mynt: Carolus D. G. Suecorum, Gothorum, Wandalorum Rex, 1608. Emblem. interius. Felovak solatium meum.

Intta utvara lika liden med
sup. Secret. Hadouthei i R. An,
tigrivets Archivs svara rym,
Svultiga Concept, Svultiga

Salin

Fig. 2. "Förteckning på Hans Kongl. Maj: nyböriade Antiquitets Rum". Ämbetsarkiv 1, D 1 (PDM)

Den kategori som noterats tar upp ”Konunga Saker, Guld Medalier”. Här har sex olika beskrivningar gjorts: den första rör konung Attilas guldmynt; den andra två stora guldmynt funna i Skåne; den tredje Gustav I:s (dvs. Vasas) guldmynt eller medalj; den femte Karls IX:s stora guldmynt som slagits över Göteborgs grundande. Den sjätte notisen är den som innehåller flest detaljer. Den beskriver ett guldmynt som Karl IX låtit slå 1608. Myntet bar kung Magnus Ladulås sigill och vapen, som det såg ut från 1275 till 1280, på ena sidan. Förutom tre kronor fanns götarnas och folkungarnas respektive vapen på varsin sida om kronorna. Där fanns även den latinska texten ”Insigne Regni Suec. temp Magni Ladulaas Suec. Gothi Regis, qui regnavit Anno Christi MCCLXXVII”. På andra sidan fanns Karl IX:s porträtt, som beskrevs i detalj. Kungen hade sin högra hand på svärdet, i den vänstra Sveriges sköldmärke. Där fanns även inskriptionen ”Carolus D. G. Swecorum, Gothorum, Wandolorum Rex, 1608. Emblem. Interius: Jehovah solatium meum”. Det senare var kungens valspråk, ”Gud [är] min tröst”. Längst ner på sidan finns ett underskrivet tillägg som intygar att förteckningen motsvarar ett av Hadorphs koncept i antikvitetsarkivet.

Som genre följer tidigmoderna förteckningar i regel alltid samma mönster. De inleddes med ett kort förord som talade om vem som ägde föremålen eller samlingen i fråga, var den var placerad, datum för tiden då förteckningen upprättades, vem som gjort den och ibland varför, till exempel på grund av ett dödsfall. Det fanns i regel en hierarki, det viktigaste eller dyrbaraste förtecknades först. Hur kan man då närma sig förteckningsmaterial analytiskt? Bör de ses som exakta speglingar av samlingars innehåll, som senare har förändrats, tillökats, decimerats och differentierats otaliga gånger? Eller annorlunda uttryckt: hur tillförlitliga är de? Lite oväntat, kanske, är tidigmoderna förteckningar ett källmaterial som särskilt har diskuterats av konstvetare och

historiker de senaste decennierna. Förteckningar, inventarier och kataloger kan ses som ett slags översättningar, där den som förtecknar tolkar objekt med hjälp av skriftspråket. Särskilt intressant blir om man har möjlighet att jämföra olika förteckningar av samma föremål eller samlingar. Förändringar i hur föremålen beskrivs, över tid eller i olika sammanhang, kan vittna om hur nya vetenskapliga ideal eller andra omständigheter har lett till att de omtolkas.

Historikern Lena Cowen Orlin har argumenterat för att tidigmoderna engelska bouppteckningsinventarier innehåller det som hon kallar för ”fiktionser”. Med fiktionser menar hon att kända ägodelar har utelämnats från förteckningarna, eller att rum fyllda med värdefulla saker helt enkelt inte dokumenterades. Detta eftersom den eller de som beställde bouppteckningar kunde ha intresse av att värdefull egendom uteslöts. Cowen Orlins fiktionsbegrepp har kritiserats av historikern Giorgio Riello. Han menar att källorna trots allt inte kan frikopplas från de föremål som de beskriver. Till skillnad från Cowen Orlin menar han att de ska ses som konstruerade (”framed”), och att det är viktigare att fokusera på hur de exkluderar och inkluderar ting och rum, än att se dem som fiktionser. Han har i stället valt ”subjektiva representationer” som en analytisk ingång till förteckningar och inventarier. Cowen Orlins fiktionsbegrepp må vara radikalt, men hennes poäng är viktig: det är vanskligt att se förteckningar som fullständiga, transparenta bilder av samlingar. Genrens osäkerhet kan belysas genom förteckningar gjorda över krigsbyten som kom till det svenska kungariket under 1600-talet. Vi vet till exempel tack vare nyligen gjorda rekonstruktioner av byten tagna från kontinentala jesuitbibliotek att långt ifrån alla böcker som tagits förtecknades, då det finns fler böcker av vissa provenienser bevarade i Uppsala universitetsbibliotek idag än vad som förtecknats då, under 1600-talet. I fallet med krigsbyten var det dock

troligt att det – till skillnad från de bouppteckningar som Cowen Orlin analyserat – var det som var mest värdefullt som förtecknades, det vill säga det viktigaste. Att delar av bytet utslöts berodde antagligen på tidsbrist.

När man analyserar förteckningsmaterial bör man alltså ha genren i åtanke, och ställa frågan varför en viss förteckning har gjorts. Det är inte troligt att äldre förteckningar över omfattande samlingar verkligen tar upp allt som fanns i lokalerna. Däremot är det ett källmaterial som avslöjar hur förtecknarna tolkade och sorterade den materiella världen, hur de värderade föremål, och vilka vetenskapliga sammanhang som de knöt sina tolkningar till. För att ta ett avslutande exempel gällande just förändring av tolkning är medeltida handskrifter intressanta. Handskrifterna gick från att vara kunskapsbärande föremål till att främst bli uppskattade för sina historiska, antikvariska

värden, då kunskapen i dem inte längre ansågs vara aktuell.

Under 1600-talet samexisterade fortfarande båda tolkningarna. Drottning Kristina antecknade flitigt i sina tryckta böcker, men inte i de handskrifter hon samlat. De behandlade hon som museala föremål, och de förtecknades även för sig. Detta kan jämföras med Uppsala universitetsbiblioteks hantering av handskrifter under samma århundrade. Där fanns det renodlade avdelningar för vissa typer av katolska handskrifter, samtidigt som andra katolska teologiska handskrifter kunde blandas med tryckta böcker i hyllorna. Genom att studera och jämföra olika förteckningar och tolkningar av handskrifter i olika sammanhang kan vi alltså förstå en hel del om synen på vad som var aktuell kunskap och vad som var antikvariskt värdefullt, och hur dessa två kategorier kunde samexistera.

Referenser

Riksantikvarieämbetets arkiv

Ämbetsarkiv 1, D1. Förteckningar och inventarielistor 1630–1725.

Litteratur

Cowen Orlin, Lena. ”Fictions of the early modern English probate inventory”, i Henry S. Turner (red.), *The culture of capital: property, cities, and knowledge in early modern England*, Routledge: London, 2002.

Hagström Molin, Emma. *Spoils of Knowledge: Seventeenth-Century Plunder in Swedish Archives and Libraries*. Brill: Leiden, 2023.

Keating, Jessica & Markey, Lia. ”Introduction: captured objects: inventories of early modern collections”, *Journal of the History of Collections*, 23:2 (2011).

Nilsson Nylander, Eva. *The mild boredom of order: a study in the history of the manuscript collection of Queen Christina of Sweden*, Lunds universitet: Lund, 2011.

Riello, Giorgio. ”Things seen and unseen: the material culture of early modern inventories and their representation of domestic interiors”, i Paula Findlen (red.), *Early modern things: objects and their histories: 1500–1800*, Routledge: New York, 2012.

Att fota Sumlen

Chris Haffenden intervjuar Ilar Gunilla Persson

Sumlen är ett mytomspunnet verk med en särskild plats i Kungliga bibliotekets historia. Det är en samlingsvolym med anteckningar av Johannes Bureus (1568–1652), Sveriges första riksantikvarie och kungliga bibliotekarie. Verket har länge fascinerat forskare och bibliotekarier, inte minst riksbibliotekarien Gustaf Edvard Klemming, som under 1800-talet studerade och publicerade delar av Bureus handskrifter. Till och med restaurangen i Kungliga bibliotekets källare bär Sumlens namn – ett tydligt tecken på dess unika ställning.

Intresset för Sumlen sträcker sig långt utanför biblioteket. Forskare och allmänhet efterfrågar ofta verket, men dess sköra skick och ovanliga form har begränsat tillgången. Tack vare RiViH-projektet har den nu digitaliserats, vilket gör det mer tillgängligt än någonsin.

Men hur går det egentligen till att fotografera en volym som är tjockare än den är bred och vars omslag består av ett fragment från en medeltida handskrift? För en liten inblick i det praktiska arbetet pratade vi med Ilar Gunilla Persson, fotograf i projektet, som nyligen avslutat fotograferingen av Sumlen.

Kan du säga något om arbetsprocessen med att fotografera ett sådant ovanligt verk? Hur lång tid tar det och vilka moment ingår?

”De flesta av böckerna i F-samlingen kräver magasinsklimat så de måste fotograferas i särskilda klimatanpassade rum. Efter att volymerna hämtats upp från magasinet genomgår

de en bedömning av en av våra papperskonserveratorer som vid behov åtgärdar eventuella skador inför bildfångst. Vi fotograferar tar emot varje volym med en ”följesedel” från konserveratorerna, där det anges om något är extra skört eller om assistans behövs vid uppstart. I så fall medverkar de under fotograferingen för att hantera objektet varsamt.

Sumlen var lite speciell: den är smal och hög, men öppnade bra, så just det var inga problem. Däremot vred och flyttade den sig en del eftersom den är ganska lätt. Under hela fotograferingen fick jag anpassa och bygga upp stöd för bokens rygg för att den skulle ligga rakt. Till det använde jag ett vattenpass till hjälp (se bilden nedanför).

Sumlen fotograferades i upplösning 800 ppi (pixels per inch) eftersom det finns delar av texten som är väldigt liten. Vi börjar alltid med att fotografera alla högersidor, sedan vänder vi på boken och tar alla vänstersidor. Fotograferingen av Sumlen tog tre dagar och ytterligare en dag för efterarbete. Jag tog också några extrabilder mot svart bakgrund just för att det är en så speciell bok.

Efter fotografering går vi igenom alla bilder och kontrollerar att beskärningen är ok och att alla sidor finns med. Vi beskär bilderna så att en liten del av motstående sida syns, på det sättet bevisas att alla sidor är med ifall paginering är obefintlig eller opålitlig. Sammanlagt blev det 2 855 filer, som till slut skickades vidare för efterbehandling inför publikation.”

*Att ta hand om verket under fotograferingens gång är en viktig del av processen.
Foto Kungliga biblioteket (CC BY)*

Vad har varit den största utmaningen?

”Alla verk är unika och kräver olika hjälpmedel och verktyg för att kunna digitaliseras. I det här fallet fanns det utvik och lösa lappar i boken. Och pagineringen är helt vild: den går inte att lita på. Det fanns också sidor som inte var sprättade, vilket gjorde pagineringen än svårare.

Största utmaningen med just Sumlen var nog det att den var hög, smal och relativt lätt, vilket gjorde att den flyttade och vred sig under själva fotograferingen. Annars öppnade den bra, vilket annars kan vara ett problem när vi fotograferar dessa böcker.”

Fanns det någon detalj i Sumlen som du fastnade extra mycket för visuellt?

”Jag tycker att ryggen på boken är väldigt vacker – alla synliga trådar som håller ihop den. Om jag skulle välja en favoritbild bland de många jag tog, skulle det nog vara just den

på ryggen mot svart bakgrund” (se bilden nedan).

Och hur känns det att arbeta med ett så unikt och oersättligt verk? Är det en annan typ av känsla jämfört med andra fotograferingsuppdrag?

”Det var en ära. Det är alltid speciellt att få fotografera dessa verk, men det var så klart extra speciellt att fotografera Sumlen eftersom många väntar på att få titta på dess innehåll.”

*

Vi kommer att återkomma till liknande frågor mer ingående under projektets gång, bland annat genom fler [blogginlägg](#) som ger en inblick i arbetet bakom kulisserna med att digitalisera och tillgängliggöra historiska handskrifter. Sumlen och andra handskrifter som blivit digitaliserade finns nu tillgängliga i Manuscripta. Ni hittar dem via [denna söklänk!](#)

*Fotografen Ilars favoritbild på Sumlen som väl fångar volymens unika materiella egenskaper.
Foto Kungliga biblioteket (CC BY)*

✱

Om splittringen av Riksantikvarieämbetets äldsta arkiv och dess efterspel

Ola Wolfhechel Jensen

I centrum för RiViH-projektet står arkivhandlingar som under sekler ansamlats som ett led i Riksantikvarieämbetets antikvariska verksamhet. Redan i antikvariernas första instruktion från 1630 angavs att de skulle samla in och skriva av gamla handskrifter som lagar, krönikor och sagor om allt från elaka drakar till forntida jättar. På önskelistan stod även äldre brev liksom rättsliga dokument som statuter och privilegier som den kungliga hovrätten kunde ha nytta av.

Sida vid sida med de gamla luntorna trängdes i det växande arkivet snart även antikvariernas egna handlingar som grovt kan delas in i två kategorier. Dels de som avsattes som ett led i antikvariernas administrativa arbete, som mötesprotokoll, personalakter, skrivelser liksom förteckningar över insamlade gamla arkivalier och föremål. Dels handlingar som vittnar om deras praktiska arbete, som då de under sommarhalvåret genomförde antikvariska resor och under vintertid analyserade och rapporterade om den information de samlat in (se fig. 1).

Med tanke på den mängd dokument som finns bevarade är det lätt att föreställa sig att tillväxten av myndighetens arkiv var en linjär och oproblematiserad process. Så var det nu inte. Tvärtom vittnar en genomgång av äldre förteckningar om en turbulent historia präglad av splittring på grund av reformer inom staten, giriga samlare och katastrofer som en brand. Den enskilt främsta orsaken till dess vindlande

historia är omorganisationer. Den första ägde rum redan 1667 då en lärd akademi, Antikvitetskollegium vid Uppsala universitet, tog över ansvaret för fornminnesvården som tidigare uppbar av en liten enhet inom det kungliga kansliet i Stockholm. Detta kan delvis förklara varför relevanta arkivhandlingar även hamnat i nämnda universitetsarkiv.

Bara några decennier senare, 1690, flyttade kollegiet tillbaka till Stockholm, omorganiserades och bytte snart namn till Antikvitetsarkivet. I och med återflytten hamnade Antikvitetsarkivet ånyo under det kungliga kansliet, detta tillsammans med två andra myndigheter, Kungliga biblioteket och Riksarkivet. Kopplingen dem emellan var inte ny. Redan under seklets första hälft personifierades den av nämnda Bureus som utöver riksantikvarie även titulerats som riksarkivarie och riksbibliotekarie.

1751 fick Antikvitetsarkivet och Kungliga biblioteket så en gemensam styrelse och av administrativa skäl slogs Antikvitetsarkivet 1775 ihop med Riksarkivet. Snart smiddes även planer på att skingra väsentliga delar av Antikvitetsarkivets samlingar. Vad litteraturhistorikern Henrik Schück beskrivit som en kupp, genomförd bakom ryggen på kungliga kansliet, lyckades den dåvarande riksbibliotekarien Anders Wilde 1780 tillse att biblioteket inte enbart förvärvade boksamlingen utan även de medeltida och historiska brev och handskrifter som förvaltades av Antikvitetsarkivet.

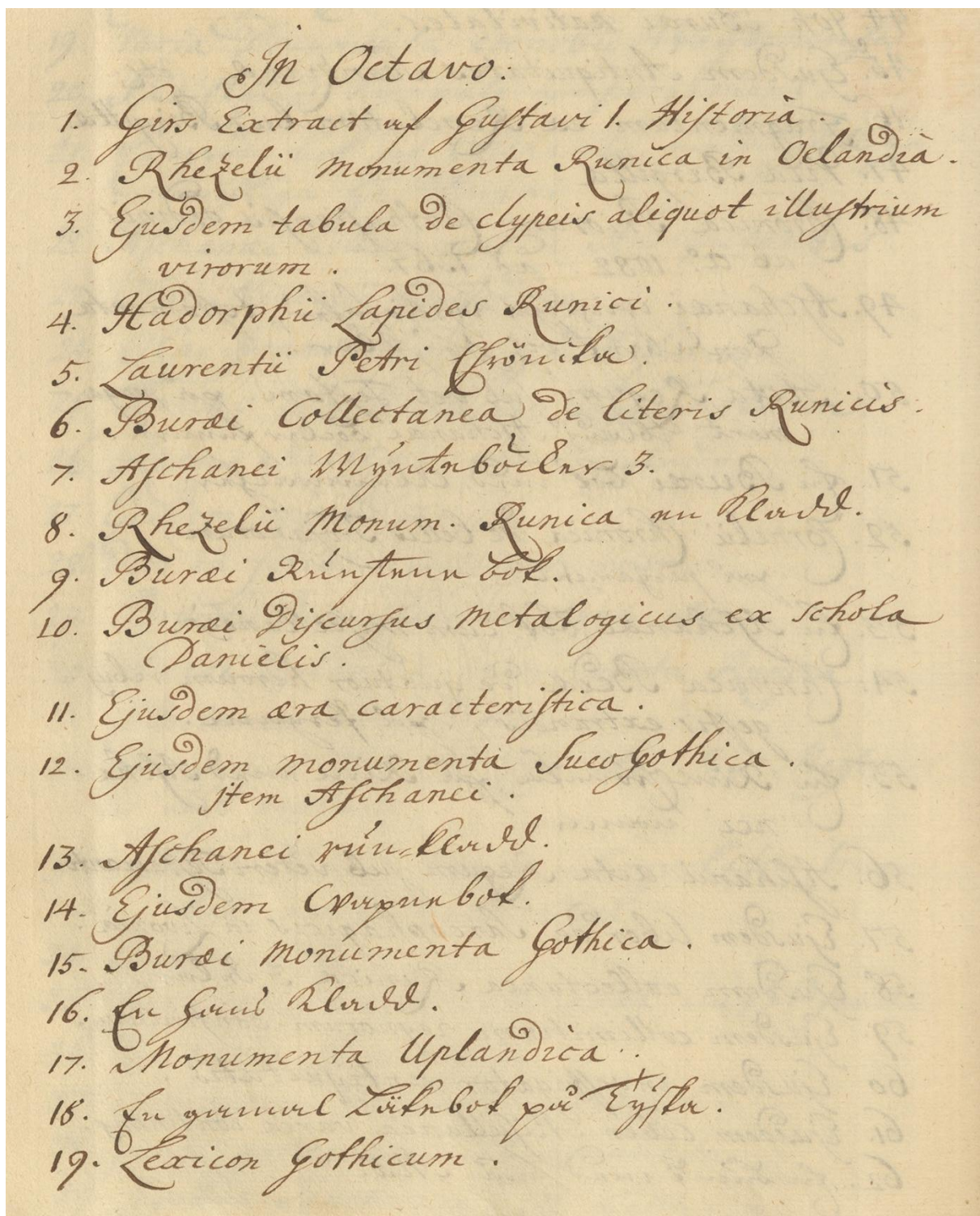

Fig. 1. Förteckning från 1725 över några av antikvariernas berättelser som förvarades i "Mellanrumet i Bruna Skåpet" med beteckningen "Manuscripta ex Scriptoribus Suecis". Där delades de in efter sin respektive höjd i oktav (16–25 cm), kvarto (26–35 cm) och folio (högre än 35 cm).

Ämbetsarkiv 1, D 1 (PDM)

Antiquitets

Alla handskrifter som funnits vid KB Archiwum
 och milt uti upptäckta och af hogsvalborna från Baron,
 Högskolebibliothek och sammenskrifver af Kong. Nordiska
 Orden. Friedrich Sparre ~~och~~ i tillad förklarad, borde
 till Kong. Bibliotheket upflämnas, i så stor del
 som de äro behöfliga, i undantagen af de följande
 som icke äro ämnade till upflämnas.

A. 6. Lektionen bet cantones annua

C. 41. Orust Lybald

D. 43. Messenie paradolatria Suecia

D. 73. Europæi scli salani historia de Athila

N. 10. En Orust Cronika om Kriget 1551-1613.

N. 27. Wilhadi Nicolai documentum de origine
 Regni Danica.

Likalunda äro till Kong. Bibliotheket upflämnade äro
 alla samlingar af tryckta böcker, som äro uti Anti-
 quitets Archiwum förvarade, såvida de icke äro
 gitteras. Stockholm d. 27. Septbr. 1780.

And. Wildes

Fig. 2. Anders Wildes hemställan om att alla handskrifter, förutom 6 volymer som inte kunde hittas, skulle sändas till KB. Ämbetsarkiv 1, D 1 (PDM)

Som om detta inte var nog ingick i överlåtelsepaketet till Kungliga biblioteket även de handlingar som antikvarierna lämnat efter sig. Av någon anledning berörde det enbart handlingar som tillkommit före 1720 (se fig. 2). Som av en händelse sammanföll det i tid med riksantikvarien Johan Peringskiölds bortgång vilket föranlett en noggrann inventering av Antikvitetsarkivets samlingar. För Riksarkivets

del innebar åderlåtningen ett tillskott i form av jordeböcker, genealogier och ett stort antal kopior av gamla brev från den sönderfallande antikvariska myndigheten. Långt senare, på 1840-talet, överfördes även de medeltida breven från Kungliga biblioteket och senare även den medeltida avskriftssamlingen som tillsammans med fornsaks- och myntsamlingen blivit kvar i Antikvitetsarkivet.

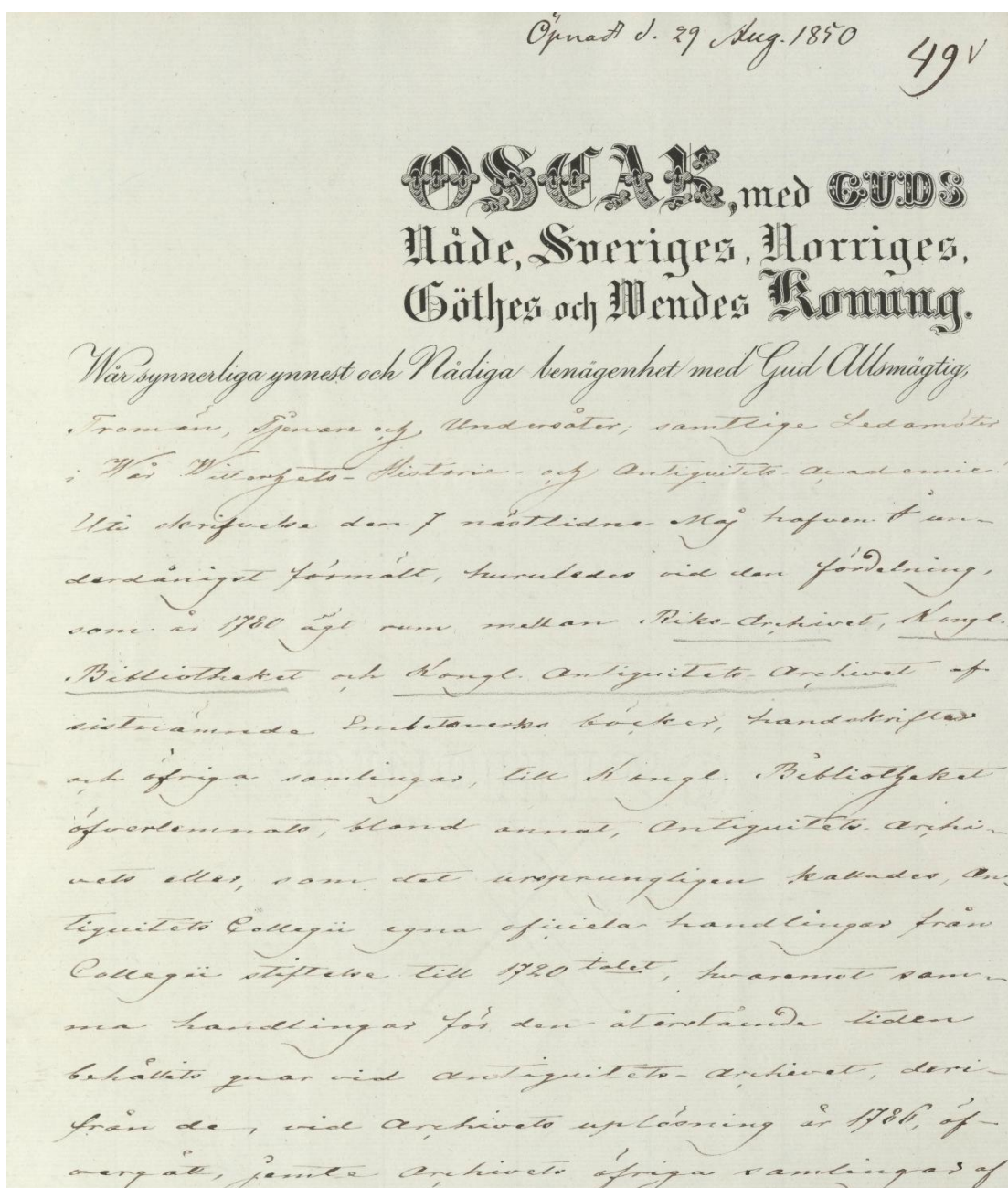

Fig. 3. Detalj ur det kungliga beslutet från den 1 juni 1850 om att 17 av de volymer som KB förvärvade 1780 skulle återbördas till Vitterhetsakademien. Ämbetsarkiv 2, E 1:4 (PDM)

Anmärkning:

På et ställe, har jag här tilsammans bragt, allt hwad jag hit intils kunnat öfverkomma, af sådana Svenska Provincers Märkwärdigheter och Antiquiteter, hwilka ej, warit talrika nog, at hwar för sig, utgjöra särskilte Band, som flere af de öfrige handskaper, jag uti mina Samlingar äger.

De mästa af desse, fastän små Piecer, äro Originaler, och af wärde. Större delen af dem, äro af mig köpte, uti afledne Kammar skrifwaren Sigfrid Lorens Gahms Perssons Stårblus, där de, högst wanwärdade och skingrade, af mig lyckligt wis, blewo befriade, ifran deras snart förestående förgångelse.

Min åtgjærd, wid denna märkwärdiga Samling, har warit ringa. Jag har enlast^{rangerat} handskaperne, och de uti dem förekommande Orter, efter den ordning, de äga, uti Afsees för Tunells Geographie öfwer Sweriges Rike, samt författadt, den Förreknningen öfwer innehållet af allsammans, som här wid slutet är bifogad.

Ägde jag ej det varmaste hjerta för mitt Fädernesland och des underliga Öden, upoffrade jag wisserligen ej så mycken tid, möda och kostnad, at för Framtiden upleta och bewarades Afseer. Af Samtiden, bör jag ej, för allt sådant, wänta mig annan ärkansta, än klander, och afwund, at de mästa nu lefwande warelser, hwilka på helt annat sätt förnöta sitt lif, och använda sin korta lifstid. Sådant afskräcker mig dock ej, at i mitt påbegynta yrke fortsara, för at därigenom dageligen, allt mera och fullkomligare, kunna gagna en Efterwerld; hwilken säkert, då enlast mina nyttiga Samlingar, och Stofvet af min utsläpade ringa warelse, äro öfrige, med tacksamhet ihogkommer, och ibland arbetsamme och gagnande Medborgare, nämner, den nu för tiden, obetydelige Daniel Neschers
Stockholm d. 23 Aug 1795

Fig. 4. Daniel Georg Neschers beskrivning från 1795 om hur han förvärvade handlingar skapade av Johan Peringskiöld från Sigfrid Lorens Persson Gahm. Ur Fm 18.

Foto Kungliga biblioteket (PDM)

Vitterhetsakademiens tid och återkrav

1786 införlivades Antikvitetsarkivet i Vitterhetsakademien som därmed tog över ansvaret för fornminnesvården. Det bestånd av arkivhandlingar som akademien tog över var som vi sett magert och bestod främst av handlingar från 1720 och framåt. Saken blev inte bättre då den så kallade Riddarholmsbranden bröt ut 1802. Branden var mycket omfattande och spred sig även till det Gamla Kungshuset (Wrangelska palatset) där akademins olika samlingar förvarades. Som det verkar kunde större delen av dessa emellertid räddas, däribland akademins protokoll och en kvarvarande avskriftsamling efter Klas Örnhielm och Johan Peringskiöld.

Arkivets historia var som framgått synnerligen turbulent fram till sekelskiftet 1800. För att ta reda på vad som hände sen har jag återigen dykt ned i Vitterhetsakademiens protokoll, förvärvslistor och förstås senare arkivförteckningar. Vad jag då funnit är att arkivet inte enbart växte som ett resultat av akademins egen verksamhet utan även tack vare givmilda donationer. Därtill hade man åter börjat snegla på de handlingar som Kungliga biblioteket tidigare lagt rabarber på. 70 år efter splittringen lyftes frågan under ett av akademins sammanträden. Ett förslag som gick ut på att kräva tillbaka åtminstone delar av det skingrade beståndet gillades och mynnade ut i en skrivelse till Kunglig Maj:t. som den 1 juni 1850 biföll deras ansökan (se figur 3). Bara ett par månader senare kunde man under akademins möte meddela att det från Kungliga biblioteket levererats ”15 folioband samt ett löst konvolut, innehållande f.d. Kongl. Antiquitets Archivi officiella Handlingar, hvilka å Akademins vägnar blifvit af Secreteraren qvitterade”.

Som synes var det enbart en bråkdel av handlingarna som återbördades. Främst sådana som i dag ingår i Ämbetsarkiv 1 i Riksantikvarieämbetets arkiv. Antikvariernas berättelser blev

däremot kvar i Kungliga bibliotekets arkiv och ingår än idag i den så kallade F-samlingen.

Kort om F-samlingens fortsatta öde

F-samlingen är en sammanhållen enhet och består idag av cirka 300 volymer varav många införlivades även efter 1780-års delning – den sista handlingen, *Festskrift till Andreas Emil Oldeberg*, är från så sent som 1958 (Fm 78). Av akademins protokoll att döma tog utbytet av handskrifter mellan akademien och Kungliga biblioteket inte slut i och med 1850 års kungliga beslut. Exempelvis avyttrade akademien redan 1854 några slitna och saknade anteckningar om förvärvade fynd av Johan Peringskiöld till sin systemmyndighet.

F-samlingens tillökning under 1800-talet bottnade även i att handlingar som uppenbarligen skulle ingå i samlingen i tidigare skeenden hamnat på avvägar. 1864 återkom handlingar som på oklara vägar hade hamnat i Köpenhamn respektive Uppsala. Betydligt längre bort, i London, fann man samma år ett annat av Peringskiölds borttappade verk, ett antikvarisk-topografiskt band som rörde Hälsingland och Medelpad (signum Fh 5). Den inköptes för 47 riksdaler från antikvarietatet Bernard Quaritch Ltd som ännu idag specialiserar sig på äldre trycksaker och handskrifter.

Att det hamnat på ett avlägset antikvariat blir mindre märkligt då vi betänker att samlandet på arkivalier och handskrifter var förhållandevis omfattande under 1700- och 1800-talen vilket skapade en veritabel handel även internationellt (Bromme 1979). En bok- och arkivsamlare av stora mått var kammar skrivaren och tecknaren Sigfrid Lorens Persson Gahms (1725–1794). Vi vet att han stal arkivalier från Riksarkivet och av allt att döma även ur Antikvitetsarkivets samlingar. Året efter att Gahm avlidit 1794 inhandlade Daniel Georg Neschers (1753–1827), även han en storsamlare, en ansenlig mängd arkivalier ur dennes dödsbo. Där återfanns även en mängd

dokument från Antikvitetsarkivets glansdagar. Då Kungliga biblioteket 1827 i sin tur köpte in Neschers dödsbo med böcker och arkivhandlingar hamnade de från Gahm i F-samlingen, bland annat i Fm 18, ”Neschers Samlingar av ritningar” (se fig. 4) och Peringskiölds samling med avbildningar av kyrkor och vapensköldar (Fh 33).

Vad kan vi då lära av en arkivbiografi som denna? En första och självklar lärdom är att varje arkiv är unikt och har sin egen historia som måste avtäckas om vi vill förstå varför ett

bestånd ser ut som de gör idag. Genom att jämföra äldre arkivförteckningar och handlingar kopplade till dessa kan vi även följa hur förtecknings- och ordningsprinciper har ändrats över tid. Samtidigt måste vi beakta att man under olika tider utifrån olika motiv gjort urval om vad som ska bevaras. Den centrala frågan blir då vilka politiska, sociala, ideologiska, ekonomiska och praktiska faktorer som spelat roll. Utifrån ett källkritiskt perspektiv kan vi då bättre avgöra i vilken mån de handlingar vi idag forskar på är representativa i jämförelse med äldre bestånd.

Referenser

Riksantikvarieämbetets arkiv

Ämbetsarkiv 1, D 1. Förteckningar och inventarielistor 1630–1725.

Ämbetsarkiv 2, E 1:4. Kungliga brev.

Kungliga bibliotekets arkiv

Fh 33. Johan Peringskiöld. Originalteckningar till gravstenar i Uppsala domkyrka publicerade i Monumenta Ullerakeriensia. Kommentarer av D. G. Nescher.

Fm 18, D. G. Neschers Samlingar av ritningar.

Fm 78. Festskrift till Andreas Emil Oldeberg, från 1958.

Litteratur

Broome, Bertil. 1979. *Handskriftsamlarna och de svenska arkiven 1700–1950*. Stockholm: Kungliga biblioteket.

Schück, Henrik. 1946. *Kgl. Vitterhets historie och antikvitets akademien: Dess förhistoria och historia 6*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

★

Några djupdykningar i Mårten Aschaneus Rune-kladd (Fb 19)

Magnus Källström

En av de handskrifter som nu har gjorts tillgänglig genom projektet är Fb 19 eller ”Martinus Aschaneus Rune-Kladd 1632”, som det står på titelsidan. Martinus Laurentii Aschaneus (1575–1641) eller Mårten Aschaneus, som han också brukar kallas, var en av Johannes Bureus medhjälpare och hade 1630 tillsammans med Bureus svärson Johan Henriks-son Axehiälm blivit utnämnd till antikvarie. Enligt den fullmakt som Gustav II Adolf samtidigt utfärdade skulle han också ”vara förpliktigad underwijsa någon annan beqwäm person, som det Embetet effter honom fullföllia kan” (citerat efter Strömbeck 1993 s. 304, jfr Schück 1932 s. 159). Denna person blev Jonas Håkansson Rhezelius (Reese), tidigare student i Uppsala. Exakt när dennes läroperiod påbörjades är inte känt, men 1634 var han uppenbarligen fullärd och sändes då i väg för att på egen hand dokumentera fornlämningar på Öland.

Årtalet 1632 som finns på titelsidan i Fb 19 förekommer på flera ställen i handskriften, men här finns också anteckningar som både är äldre och yngre. Mycket bör dock ha tillkommit under den tid som Rhezelius var Aschaneus elev. Som framgår av titeln handlar det om en kladd och mycket av innehållet i handskriften utgörs av anteckningar som ser ut att ha gjorts i fält direkt inför objekten. Handstilen är slarvig och många gånger svåräst. Arken har olika format och är vända åt olika håll och pagineringen börjar om flera gånger.

Aschaneus var från 1620 kyrkoherde i Fresta och Hammarby församling i dagens Upplands Väsby norr om Stockholm, men hans fädernegård Aske – från vilken han också hade avlett

sitt namn – ligger i Håtuna i Upplands-Bro. De runinskrifter som figurerar i handskriften är uteslutande uppländska och hämtade från områden som han måste ha varit väl bekant med.

De första tretton bladen är nämligen ägnade runinskrifter i de socknar som gränsade till hans egen församling som Skånela, Sollentuna, Ed och Vallentuna. Därefter följer ett antal blanka sidor. Från blad 20 och framåt handlar det i stället om runstenar och andra fornlämningar i Håbo härad, i socknar som Häggeby, Övergran, Yttergran, Kalmar och Håbo-Tibble. Här är det uppenbarligen fädernegården Aske i Håtuna socken som har varit utgångspunkten. Från och med blad 37 är han dock tillbaka i det förstnämnda området, som nu även har utsträckts till att omfatta socknar som Täby och Össeby-Garn.

Runstenarna i de områden som Aschaneus besökte finns beskrivna av Elias Wessén och Sven B. F. Jansson i *Upplands runinskrifter*, som utkom 1940–58. Märkligt nog har Fb 19 utnyttjats i mycket liten omfattning i detta arbete och det är faktiskt bara i det första häftet som ägnas området norr om Stockholm, som det finns hänvisningar till denna handskrift. Sammanlagt rör det sig om fjorton runinskrifter från Sollentuna, Eds och Täby socknar. Hänvisningarna sträcker sig inte längre än till blad 55b i handskriften. I det följande häftet av *Upplands runinskrifter* som kom 1943 och bland annat omfattar runstensrika socknar som Vallentuna, Fresta och Hammarby förekommer det inga som helst hänvisningar till Fb 19. Varför det är så är okänt. Kanske blev handskriften ofullständigt exciperad och sedan av någon anledning bortglömd.

Den som drog fram Fb 19 i ljuset var den f.d. förlagsredaktören Göran Strömbeck, som var uppvuxen på Fresta prästgård. I sin bok *Herr Mårten i Borgby* (1993 s. 708 ff.) redovisar han vilka runinskrifter som finns representerade i handskriften. Bland dessa finns en runsten från Näle i Vallentuna, som i *Upplands runinskrifter* (1 s. 416) endast omtalas efter en uppgift i *Rannsakningarna* 1673 och som därför inte hade fått något eget nummer. I Fb 19 fanns stenen avbildad inte mindre än två gånger och den har senare publicerats av Jan Owe i *Fornvännen* 2009.

En närmare förtrogenhet med innehållet i denna handskrift hade också kunnat rädda utgivarna från ett flagrant misstag, nämligen

att en runsten från Kusta i Vallentuna blev upptagen under inte mindre än tre olika nummer. Den sten som gavs nummer U 235 och då antogs vara försvunnen visade sig nämligen senare vara identisk med U 199, som sedan 1800-talet står på Vada kyrkogård och som delvis har blivit omhuggen till gravsten (Westlund 1980 s. 135 ff.). Så småningom blev man också på det klara med att även den försvunna Kustastenen U 234 måste avse denna sten, men i en sämre läsning (Lerche Nielsen 2005 s. 27 ff.). Den sistnämnda, vars utseende då var okänt, finns representerad med två olika teckningar i Fb 19, som skulle ha klargjort förhållandet om man hade haft kännedom om dem.

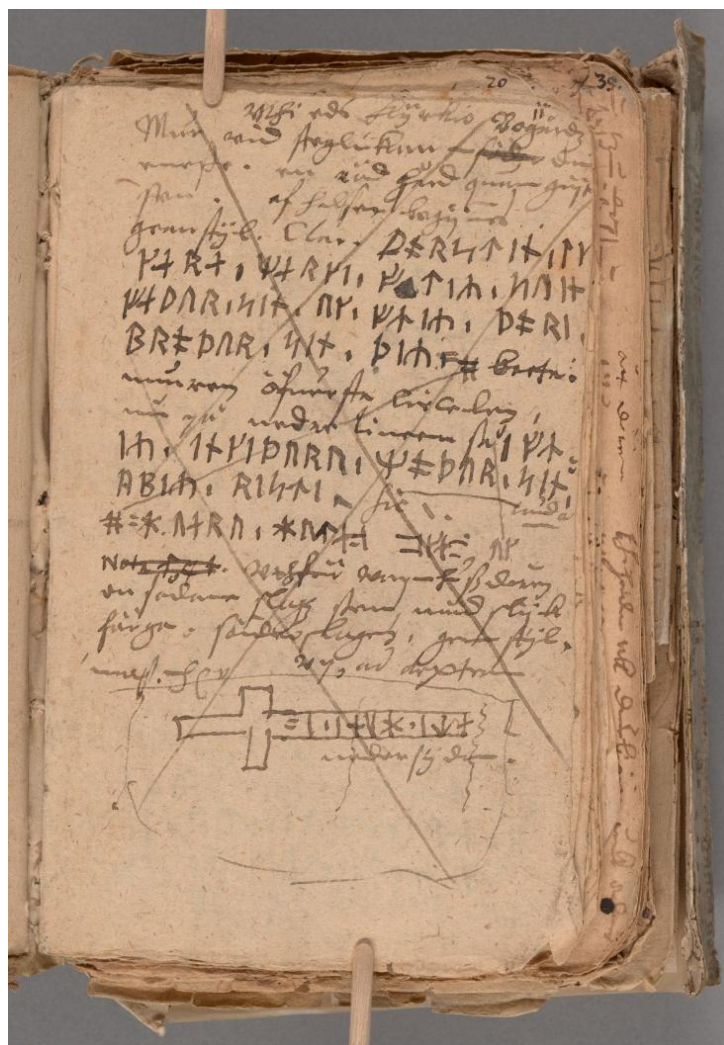

Fig. 1. En sida ur Fb 19 med Aschaneus noteringar om runstenarna U 104 och U 105 vid Eds kyrka i dagens Upplands Väsby. Foto Kungliga biblioteket (PDM)

På flera av sidorna i handskriften är texten överkorsad (se fig. 1), vilket uppenbarligen var ett sätt för Aschaneus att markera att uppgifterna hade renskrivits och alltså förekom i mer lättillgänglig form i andra av hans handskrifter. Kanske var detta ett av skälen till att dessa anteckningar lämnades därhän vid arbetet med *Upplands runinskrifter*.

Uppenbarligen finns det dock mycket att hämta i denna handskrift, även om det kan kosta en del möda att uttyda och förstå vad som har antecknats. Som ett exempel kan nämnas Aschaneus uppgifter om den sedan länge försvunna runstenen U 105 från Eds kyrka. I *Upplands runinskrifter* (1 s. 151) får vi bara veta att den enligt Bureus (i Fa 6 s. 44) den 14 juli 1594 låg ”i kyrkdörren”, medan Rhezelius längre fram i samma handskrift (s. 174) uppger att den fanns ”Wid kyrkiedören”. Aschaneus har i sina anteckningar i Fb 19 mer utförliga upplysningar om denna sten. Han skriver nämligen: ”Vthför wapnhausdören en sådann slagz sten, med slijk färga. Sönderslagen, grof stijl.”

Detta kan framstå som rätt obegripligt om man inte vet att Aschaneus strax ovanför på samma sida har behandlat runstenen U 104, som är av röd sandsten. Även U 105 har alltså bestått av detta material och stenen har tydligen varit fragmentarisk. Med ”grof stijl” menar Aschaneus sannolikt att ristningen har varit djupt huggen. Denna karakteristik återkommer vid flera av de runstenar som han behandlar i handskriften.

Beskrivningen av U 105 följs i Fb 19 av en enkel skiss av stenen (se fig. 1), som faktiskt är den enda teckning från denna handskrift som blev reproducerad i *Upplands runinskrifter*. Den visar att ristningen endast ska ha utgjorts av ett kors och att runorna var ristade på stammen till detta kors. I *Upplands runinskrifter* antas att det möjligen kan ha handlat om ”en gravhäll av samma typ som U 64”, en trapet-

soid gravhäll med medeltida runor från Spånga kyrka i Stockholm.

Aschaneus hastiga skiss var länge den enda kända avbildningen av U 105, men 2010 uppmärksammades på Stifts- och landsbiblioteket i Skara en tidigare okänd handskrift av honom med titeln *Collectaneum Monumentale Runicum*. Den innehåller beskrivningar av fornlämningar i Eds och angränsande socknar och är uppenbarligen en renskrift, som dock inte har blivit fullbordad. U 105 följer även här efter en beskrivning och avritning av U 104 och den har tilldelats nästan en hel sida (fig. 2). Texten är en omformulering av uppgifterna i Fb 19: ”Framan för Edz k. Wapnhaus, där ligger dänna R. 4. samma slag, som dänn förra, mäd sina quarlefdä fracturer.”

Därunder finns en mycket pryddlig renritning av stenen som återges som en rektangulär häll med ett centralt placerat enkelt kors. Till vänster har Aschaneus skrivit ”Lijka bredh och lång”, vilket visar att den egentligen borde ha avbildats som helt kvadratisk. Samtidigt är det tydligt att det har funnits brottytor i båda ändarna och att stenen i oskadat skick bör ha varit längre. Dessutom har Aschaneus angett hur stenen har varit orienterad efter väderstrecken och vilken sida som har legat in mot kyrkan och vilken som har varit vänd ut mot kyrkogården. Om stenen tidigare som Bureus uppger har funnits i själva kyrkdörren, har den när Aschaneus såg den fått sin plats framför dörren på kyrkogården.

Med tanke på hur förlagan i Fb 19 ser ut, kan man givetvis fråga sig hur nära verkligheten den renritade teckningen ligger, men Aschaneus bör ju samtidigt ha haft en minnesbild av stenen som han säkert har kunnat utnyttja. Andra runstenar i samma handskrift som är bevarade och som kan jämföras med hur de ser ut i verkligheten är tämligen skalenligt ritade och i vissa fall finns också måtten redovisade.

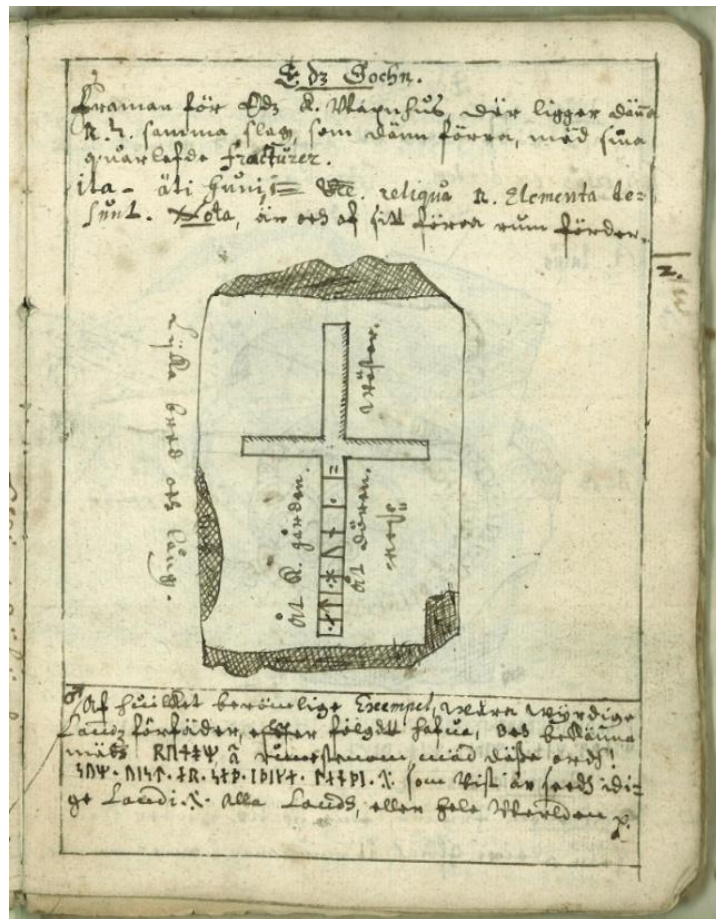

Fig. 2. Aschaneus återgivning av U 105 i handskriften "Collectaneum Monumentale Runicum" i Stifts- och landsbiblioteket i Skara. Foto Alvin (PDM)

Att U 105 ser ut att ha haft rektangulär form gör att man kanske inte direkt ska jämföra den med en trapetsoid medeltida gravhäll som den ovan nämnda U 64. Runorna ser också ut att ha varit av den typ som användes under vikingatiden. Troligen handlar det därför om en ursprungligen liggande häll som har varit en del av ett senvikingatida gravmonument och som kan ha tillhört den äldsta kyrkogården i Ed. Vid ett stort antal medeltida kyrkor i Uppland och däribland också Eds kyrka, har påträffats fragment av sena runstenar av röd sandsten, som med goda skäl antas vara rester av sådana gravmonument.

Runorna på U 105 har uppfattats lite olika av de tre antikvarier som har sett stenen i verkligheten. Bureus läste ...**ti** · **huki**..., medan Aschaneus och Rhezelius båda har läsningen ...**ati** · **huni** · **i**... Aschaneus **ati** kan återge en

verbform **ätti** 'ägde', men skulle givetvis också kunna utgöra slutet av en rad olika ord. Den följande runföljden kan beroende på vilken läsning som är riktig svara mot något av mansnamnen *Hugi*, *Hūni* eller varför inte det mer frekventa *Uni* med det för Upplandsdialekten bekanta *h*-tillskottet (jfr U 104 som bland annat har skrivningen **hut** för *ūt* 'ut'). Det är också mycket frestande att tänka sig att inskriften ursprungligen kan ha haft en formulering av typen [*Hēr liggr N.N., sum*] **ätti Uni** "Här ligger N.N., som Une ägde (dvs. var gift med)". Stenen skulle i så fall ha varit tillägnad en kvinna av hennes make, men det kanske är att gå lite väl långt med tanke på hur textunderlaget ser ut. Vi får nog nöja oss med att stenen tack vare uppgifterna i Fb 19 går att sätta in i ett sannolikt kulturhistoriskt sammanhang och detta kan vara gott nog.

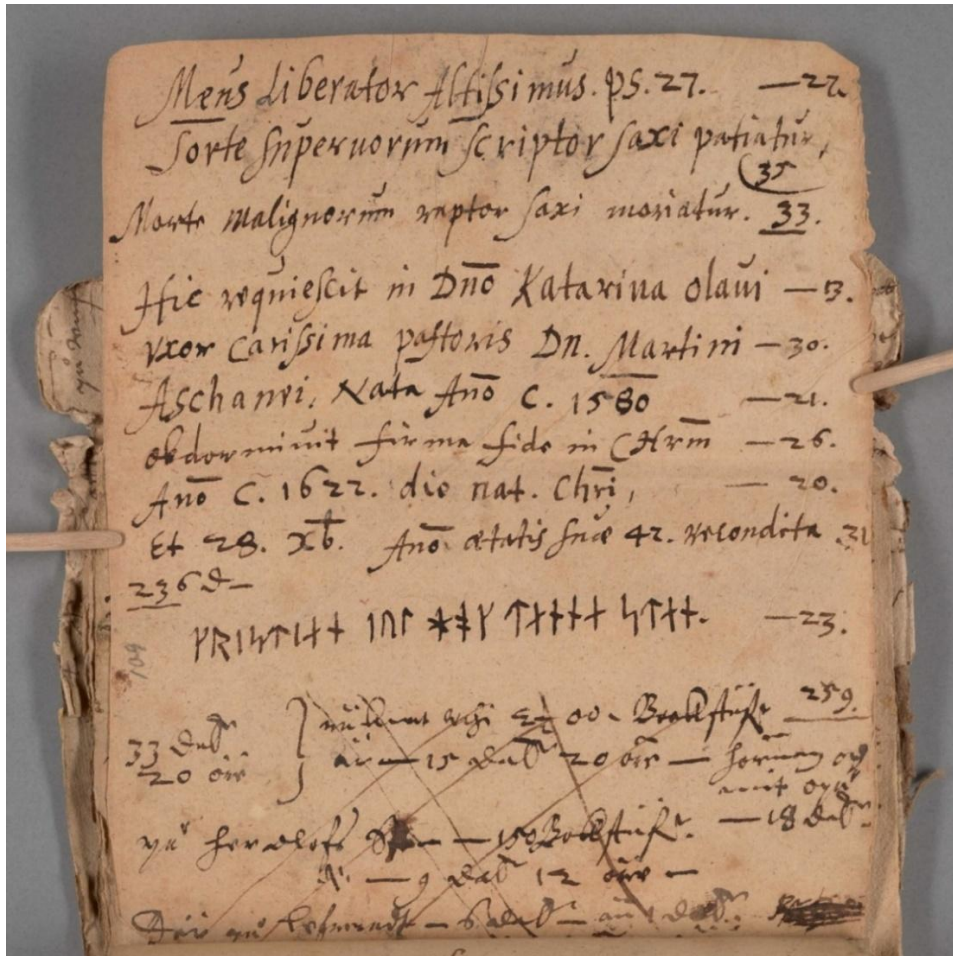

Fig. 3. Aschaneus utkast i Fb 19 till texten på sin hustrus gravsten.
Foto Kungliga biblioteket (PDM)

Allt som Aschaneus har skrivit med runor i Fb 19 är inte gammalt. Mot slutet av handskriften finns förlagor till ett antal texter som han själv hade formulerat för kyrkorummet i Fresta (Strömbeck 1993 s. 432 ff.). En av dessa var avsedd för hans första hustrus gravsten (fig. 3). Hon hette Katarina Olofsdotter och ska enligt texten ha dött på juldagen 1622 och begravts den 29 december. Huvuddelen av texten är på latin och skriven med latinska bokstäver, men den avslutas med en rad med runor och på svenska: **kristian iul hög tänna stän** dvs. ”Kristian Jul högg denna sten”.

Anteckningarna innehåller också en kostnadsberäkning för utförandet. I marginalen till höger har Aschaneus noggrant summerat alla tecknen i raderna och kommit fram till att texten består av 259 tecken. Den totala kost-

naden för gravstenen har han sedan beräknat till 33 daler och 20 öre (Strömbeck 1993 s. 436).

Gravstenen kom verkligen till utförande och finns fortfarande kvar i Fresta kyrka, där den är inlagd i golvet till vänster i koret (fig. 4). Denna plats fick stenen vid restaureringen 1934 efter att tidigare ha legat närmare altaret och delvis varit dold av altarrunden.

I mitten av hällen finns inom en oval kartusch med volutornament Aschaneus initialer MLA tillsammans med en dödskaile med ben, ett par stjärnor och ett timglas krönt av tre blad (fig. 5). Ett utkast till denna vapensköld, men med en något annorlunda utformning finns i anteckningarna i Fb 19, där han i ett fall också har lagt till ordet PASTOR (fig. 6).

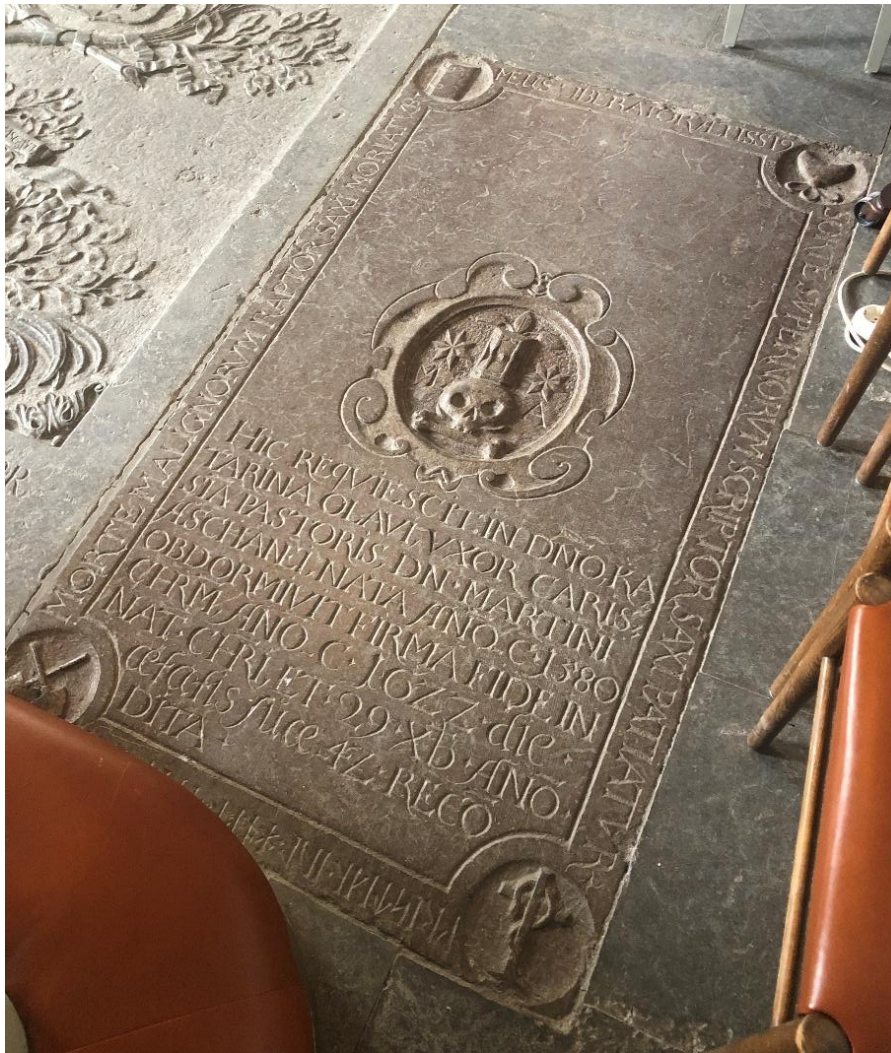

Fig. 4. Katarina Olofsdotters gravhäll i Fresta kyrka. Foto Magnus Källström (CC BY)

Fig. 5–6. Kartuschen med Aschaneus initialer på gravhällen i Fresta kyrka samt ett av utkastet i Fb 19. Foto Magnus Källström (CC BY) respektive Kungliga biblioteket (PDM)

Förutom gravskriften över hustrun som upptar mittytan på hällen finns längs kanterna ett citat ur Psaltaren 27 (MEUS LIBERATOR ALTISSIMUS ”Den högste är min befriare”), en varning om någon skulle försöka avlägsna stenen (MORTE MALIGNORUM RAPTOR SAXI MORIATUR ”Må den som rövar denna sten dö brottslingars död”) och en from förhoppning från kyrkoherden själv (SORTE SVPERNORUM SCRIPTOR SAXI PATIATUR ”Må den som skrivit stenen njuta de himmelskas tillmätta lott”) (läsningar och tolkningar efter Henschen & Tuulse 1954 s. 178).

Runsigaturen står nedtill på stenen och är mycket lättläst, även om den nuvarande altarrunden täcker topparna av runorna i den senare delen. Runtecknen är prydligt ristade och försedda med schatteringar. Jämförelser med Aschaneus utkast i Fb 19 visar att stensemästaren här har följt en annan förlaga än den som finns i handskriften (fig. 7–8). I det inledande namnet förekommer nämligen en **α**-runa med en svagt bågböjd bistav som kan återge den runtyp för **å** som Johannes Bureus hade skapat för modernt runbruk och som finns på hans run-

tavla från 1599 (Stille 2016). Samma sak gäller en **t**-runa med ensidig bistav som här liksom på runtavlan uppenbarligen svarar mot **d**. Runorna på gravhällen ska därför sannolikt återges som **kristiån · iul · hökk · stän · dänna**. Tolkningen blir dock densamma som förut.

Några försök att identifiera mästaren bakom denna signatur har vad jag har kunnat finna inte tidigare gjorts, men mycket talar för att det handlar om Christian Julius Döteber (död 1675), som var född i Leipzig och verksam i Stockholm kring mitten av 1600-talet (Axel-Nilsson 1945, 1950 s. 239). Han ska ha kommit till Sverige redan i slutet av 1630-talet och varit gesäll hos Stockholmsbildhuggaren Martin Redtmer. Till Dötebers mest kända verk hör det s.k. Petersenska huset vid Munkbron i Gamla Stan, där han både har varit byggmästare och stenhuggare. Han omtalas i de äldre handlingarna även som ”M:r Christian Jul stenhuggare” och ”Christian Juel” (Axel-Nilsson 1950 s. 122, 280) så det råder väl knappast någon tvekan om att det är han som avses med runsigaturen på gravhällen i Fresta.

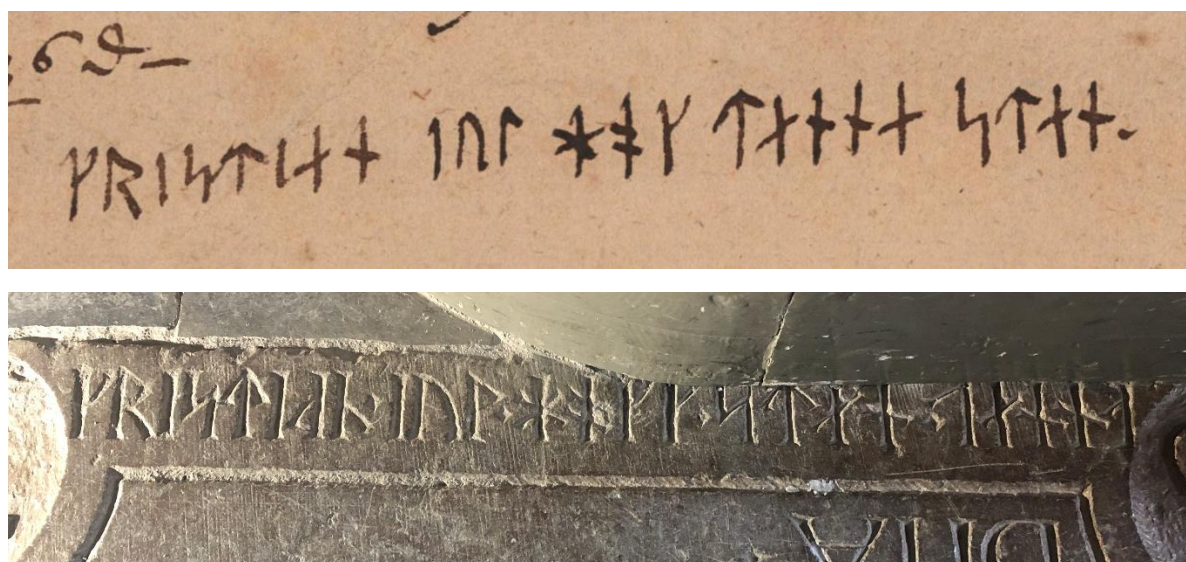

Fig. 7–8. Den runskrivna stensemästarsigaturen i Fb 19 och på gravstenen i Fresta kyrka. Foto Kungliga biblioteket (PDM) respektive Magnus Källström (CC BY)

Några av Aschaneus utkast till texterna i Fresta kyrka är daterade till 1634, vilket tyder på att Döteber fanns i Stockholm redan vid denna tidpunkt, även om just det ark som bär runsignaturen är odaterat. Aschaneus dödsår 1641 utgör givetvis ett terminus ante quem för gravstenens tillkomst.

Referenser

Aschaneus, Martinus Laurentii: *Collectaneum Monumentale Runicum, eller, Steen och Runa Cronica, medh dess Declaratione öffwer Edhz sochn.* (Stifts- och landsbiblioteket i Skara.)

[Länk](#)

Aschaneus, Martinus Laurentii: *Rune-kladd, hållen 1632* (Fb 19, KB). [Länk](#)

Axel-Nilsson, Göran, 1945: Christian Julius Döteber, *Svenskt biografiskt lexikon* 11, s. 760.

[Länk](#)

Axel-Nilsson, Göran, 1950: *Dekorativ stenhuggarkonst i yngre vasastil.* Göteborg.

Bureus, Johannes: *Collectanea Runica* (Fa 6, KB.) [Länk](#)

Henschen, Ingegerd & Tuulse, Armin, 1954: *Kyrkor i Vallentuna härad. Västra delen.* Stockholm. (Sveriges kyrkor 5:2.) [Länk](#)

Lerche Nielsen, Michael, 2005: *Gunmund, kuikun* eller *Guðmund*. Om tabte runeinskrifter og tekstfilologi, *Arkiv för nordisk filologi* 120, s. 23–40. [Länk](#)

Fresta kyrka är känd som en av de runstensrikaste i Uppland och många av runstenarna sitter ännu kvar i murverket eller står resta på kyrkogården. Betydligt mindre känt är nog att kyrkan också hyser en sten med 1600-talsrunor skapade av en av rikets första antikvarier.

Owe, Jan, 2009: Runsten från Näle Mellangård i Vallentuna. Ett arkivfynd, *Fornvännen* 104, s. 310–312. [Länk](#)

Schück, Henrik, 1932: *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Dess Förhistoria och Historia. 1. Antikvitetsstudiets början.* Stockholm. [Länk](#)

Stille, Per, 2016 (publ. 2017): Johan Bures runtavla och dess titel. *Futhark: International Journal of Runic Studies* 7, s. 149–153. [Länk](#)

Strömbeck, Göran, 1993: *Herr Mårten i Borgby eller Martinus Laurentii Aschaneus som kyrkoherde i Fresta och Hammarby 1620–1641. Dokumentarisk sammanställning.* Upplands Väsby.

Upplands runinskrifter. Granskade och tolkade av Elias Wessén och Sven B. F. Jansson, 1–4. 1940–1958. Stockholm. (Sveriges runinskrifter 6–9.) [Länk](#)

Westlund, Börje, 1980: Namntolkning i runinskrifter, *Namn och bygd* 68, s. 128–140. [Länk](#)

Riksantikvarieämbetets äldsta samlingar och Götiska förbundets arkiv tillgängliga via Arkivsök

Emma Hagström Molin

Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivets arkiv

Riksantikvarieämbetets Ämbetsarkiv 1 innehåller handlingar knutna till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet verksamheter. Dessa berättar bland annat om svenska regenters och lärdas intressen för och studier av fornminnen och dessas vård, ända från 1630-talet och framåt. Arkivsamlingarnas historia är komplicerad och kantas av förflyttningar och delningar mellan olika institutioner, vilket beskrivs närmre i Ola W Jensens artikel i detta

meddelande. RiViH-projektet publicerar löpande material bevarat i Riksantikvarieämbetets arkiv med anknytning till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet i [Arkivsök](#). För att hitta till materialet söker du på ”Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet” på Arkivsöks webbsida. I skrivande stund har 26 volymer digitaliserats, och fler tillkommer. De första 26 presenteras i tematisk och kronologisk ordning nedan, och följs av en kort källkommentar:

1. **Kungliga brev och resolutioner, författningar, instruktioner och fullmakter,**

2 vol. ATA/ARK1_1-1/E 1/1, Kungliga brev och resolutioner, författningar, instruktioner och fullmakter 1629–1692.

ATA/ARK1_1-1/E 1/2, Kungliga brev och resolutioner, författningar, instruktioner och fullmakter 1688–1778.

2. **Förteckningar och inventarielistor, 9 vol.**

ATA/ARK1_1-1/D 1/1, Förteckningar och inventarielistor 1630–1725.

ATA/ARK1_1-1/D 1/3, Förteckningar och inventarielistor 1724–1766.

ATA/ARK1_1-1/D 1/2 Förteckningar och inventarielistor 1727.

ATA/ARK1_1-1/D 1/4, Förteckningar och inventarielistor 1730-tal.

ATA/ARK1_1-1/D 1/5, Förteckningar och inventarielistor 1740-tal.

ATA/ARK1_1-1/D 1/6, Förteckningar och inventarielistor 1740-tal.

ATA/ARK1_1-1/D 1/7, Förteckningar och inventarielistor 1748.

ATA/ARK1_1-1/D 1/8, Förteckningar och inventarielistor 1748–1758.

ATA/ARK1_1-1/D 1/10, Förteckningar och inventarielistor 1776?

3. **Inkomna skrivelser från överordnade myndigheter och egna tjänstemän, 3 vol.**

ATA/ARK1_1-1/E 2/1a, Inkomna skrivelser från överordnade myndigheter och egna tjänstemän 1668–1697.

ATA/ARK1_1-1/E 2/1b, Inkomna skrivelser från överordnade myndigheter och egna tjänstemän 1699–1749.

ATA/ARK1_1-1/E 2/2, Inkomna skrivelser från överordnade myndigheter och egna tjänstemän 1734–1779.

4. **Utgående skrivelser, huvudserien, 4 vol.**

ATA/ARK1_1-1/B 2/1, Utgående skrivelser, huvudserien 1666–1691.

ATA/ARK1_1-1/B 2/2, Utgående skrivelser, huvudserien 1692–1699.

ATA/ARK1_1-1/B 2/3, Utgående skrivelser, huvudserien 1700–1730.

ATA/ARK1_1-1/B 2/4, Utgående skrivelser, huvudserien 1731–1781.

5. **Verksamhetsberättelser, 2 vol.**

ATA/ARK1_1-1/B 3/1, Verksamhetsberättelser 1670–1729.

ATA/ARK1_1-1/B 3/2, Verksamhetsberättelser 1730–1786.

6. **Koncept till utgående skrivelser, konceptböcker, 1 vol.**

ATA/ARK1_1-1/B 1/5, till utgående skrivelser, konceptböcker 1686–1693.

7. **Övriga inkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet, 3 vol.**

ATA/ARK1_1-1/E 4/1, Övriga inkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1671–1750.

ATA/ARK1_1-1/E 4/2, Övriga inkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1751–1758.

ATA/ARK1_1-1/E 4/3, Övriga inkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1753–1760.

8. **Återkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet, 1 vol.**

ATA/ARK1_1-1/E 3/1, Återkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1673–1745.

9. **Protokoll, 1 vol.**

ATA/ARK1_1-1/A 1/1, Protokoll 1744–1751.

Kommentar till handlingarna:

Kungliga brev och resolutioner, författningar, instruktioner och fullmakter innehåller bland annat författningar och instruktioner om fornvård och samlande. En av de mest kända handlingarna är Kungliga Majestäts *Placat och påbud om gamla monumenter och antikviteter* daterat 28/11 1666, det vill säga den första ansatsen till en svensk forn-

minneslag. Andra exempel är Kungliga Majestäts förbud att ta, förskingra eller sälja kronans dokument från den 1/6 1697, om Antikvitetsarkivets och Kungliga bibliotekets förening 13/5 1760 samt Kanslikollegiums cirkulär om antikviteters upptecknande av präster.

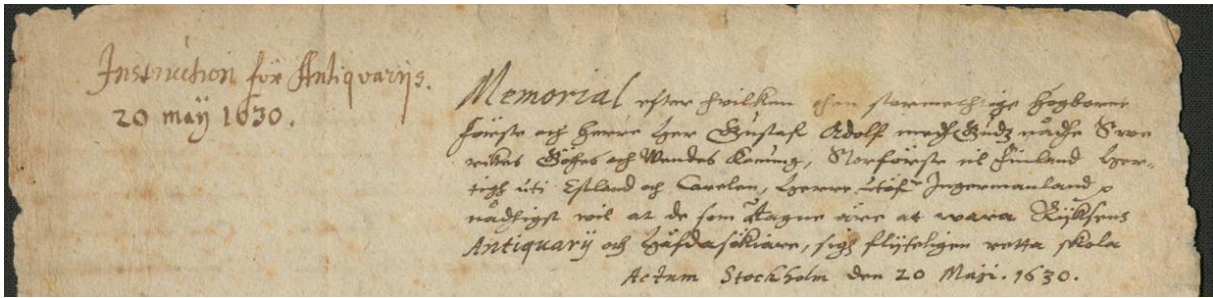

Fig. 1. Inledningen till Gustav II Adolfs instruktion för antikvarier och hävdsökare. Ämbetsarkiv 1, E 1:1 (PDM)

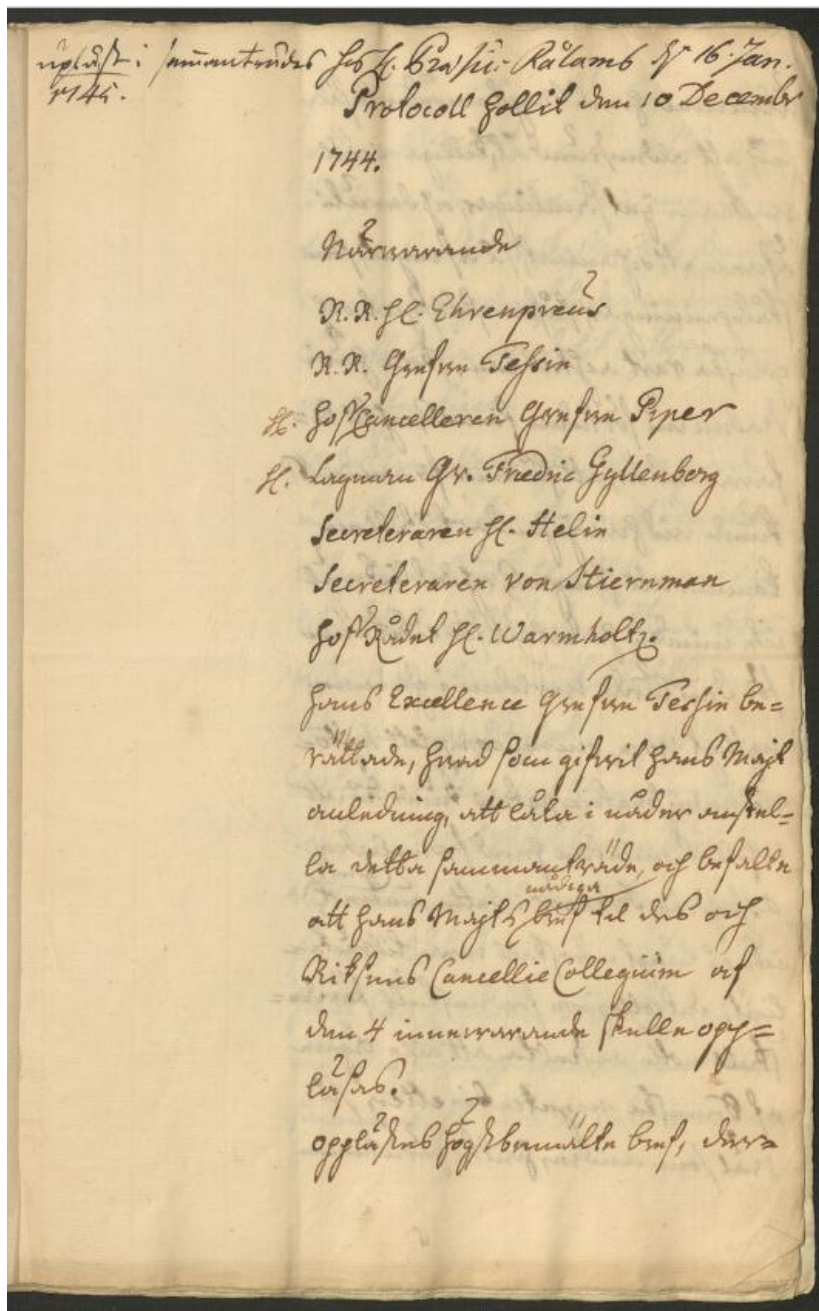

Fig. 2. Protokoll daterat 10/12 1744. Ämbetsarkiv 1, A 1:1 (PDM)

Förteckningar och inventarielistor är ett synnerligen rikt material som visar hur samlingarna har byggts upp och tolkats över tid, tillsammans med redogörelser över fornyfynd gjorda runtomkring i landet. Det rör sig om böcker, handskrifter, mynt, medaljer, ädla metaller, runstavar och andra antikviteter som till exempel smycken. **Inkomna skrivelser från överordnade myndigheter och egna tjänstemän** innehåller skrivelser ställda till Kanslikollegium eller Kungliga Majestät. Mellan 1668 och 1676 är merparten av utförda av Magnus Gabriel de la Gardie. Åren 1734–1779 består huvudsakligen protokollsutdrag från Kanslikollegium. **Utgående skrivelser, huvudserien** omfattar perioden 1666–1781. Volymerna innehåller en stor mängd odaterade handlingar vilka har placerats först inom varje tidsperiod eller årgång. **Koncept till utgående skrivelser och konceptböcker** från åren 1666–1693 har bundits in i efterhand, i huvudsakligen kronologisk ordning. Register finns i

början av varje band. Spridda **verksamhetsberättelser** har producerats mellan 1668 och 1786, och inte årligen. Dessa så kallade ”Consignationer” finns ofta i flera versioner, tillsammans med förteckningar över arbeten och meriter, tillsammans med personliga rapporter. **Övriga inkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikviteralsarkivet** innehåller skrivelser från enskilda myndigheter ute i landet: bland annat personalier över präster, inkomna beskrivningar av adliga gravar i kyrkor och skrivelser från privatpersoner. **Återkomna skrivelser till Antikvitetskollegiet och Antikviteralsarkivet** innehåller utgående skrivelser som senare återkommit från högre instans. Efter 1699 handlar det om enstaka skrivelser. Till sist har vi **Protokoll 1744–1751**. Volymen visar att det inte finns några uppgifter om protokollförda sammanträden före 1750. Undantagen är två protokoll och ett extrakt från 1668, dessa är dock bevarade i Riksarkivet.

Götiska förbundets arkiv

De sex första volymerna från Götiska förbundets arkiv finns nu tillgängliga via [Arkivsök](#). Götiska förbundet grundades av Jakob Adlerbeth 1811 som ett litterärt, historiskt och arkeologiskt sällskap med göticistiska förtecken (ska inte förväxlas med ordenssällskapet Götiska förbundet som bildades 1815, och som fortfarande är verksamt). Göticismen var en mångfacetterad intellektuell strömning inom vilken forntiden hyllades. Under 1800-talet fokuserade den hellre på vikingar än goter. Bland medlemmarna fanns många författare och kulturpersonligheter, bland annat Erik Gustaf Geijer och Esaias Tegnér, som alla antog fornnordiska namn. Inledningsvis hade förbundet en lekfull prägel, men det kom att

formaliseras med tiden. I samband med Adlerbeths död 1844 upplöstes sällskapet.

Merparten av Götiska förbundets arkiv överlämnades tillsammans med delar av Jacob Adlerbeths privata handlingar till Vitterhetsakademien efter hans död. Arkivet innehåller förbundshandlingar såsom stadgar, protokoll och årsberättelser, men också antikvariska, historiska och topografiska skrifter, musikaliska- och skönlitterära verk samt dialektuppteckningar, tillsammans med dokument som rör Adlerbeths egen antikvariska verksamhet och Götiska förbundets handskriftsamling. Arkivet kommer att digitaliseras och publiceras löpande under 2025.

Tillgängliga volymer:

1. ATA/ENSK_50-1/F 1 a/1, Götiska förbundets stadgar och protokoll 1811–1844.
2. ATA/ENSK_50-1/F 1 b/2, Götiska förbundets handlingar till protokoll och matriklar 1812–1833.
3. ATA/ENSK_50-1/F 1 b/3, Götiska förbundets handlingar till protokoll och matriklar 1811–1829.
4. ATA/ENSK_50-1/F 1 c/4, Götiska förbundets handlingar rörande bok- och handskriftssamlingen 1814–1818.
5. ATA/ENSK_50-1/F 1 c/5, Götiska förbundets handlingar rörande bok- och handskriftssamlingen 1812–1833.
6. ATA/ENSK_50-1/F 1 d/6, Diverse ämnesordnade handlingar från Götiska Förbundet 1811–1828.

Kommentar till handlingarna:

Götiska förbundets stadgar och protokoll 1811–1844 innehåller anteckningar från Götiska Förbundets stämmor 1811–1814, protokoll från 1815 till och med 1833 och 1844, samt ”Stadgar för det Göthiska Förbundet” från år 1811. **Götiska förbundets handlingar till protokoll och matriklar 1812–1833** innehåller bland annat diverse årsberättelser, handlingar i stadgeenliga ärenden, bokvårdarens föreskrift, Daniel Nordins (Sigfrid) minnestal 1821 över kyrkoherde Pehr Thorsson Beeth, ämbetsberättelser, räkenskaper gällande bok- och myntsamlingen. Volymen **Götiska förbundets handlingar till protokoll och matriklar 1811–1829** rymmer två förteckningar över förbundets ledamöter samt deras antagna fornordiska namn. Dessutom finns här skisser till en fris i Rosendals slott, skänkta till Götiska förbundet av Hjalmar Mörner (Hjalmar Romfarare) 1830, samt inträdestal hållna till förbundet, med register av Johan Gustaf Liljegren. I volymen **Götiska förbundets handlingar rörande bok- och handskriftssamlingen 1814–1818** finns en inbunden katalog över tryckta böcker och tidningar, alfabetiskt ordnad efter titlar och format (i fallande ordning), troligen gjord mellan 1814 och 1818, samt en inbunden katalog över tryckta böcker och tidningar, alfabetiskt ordnad efter författare

och format (i fallande ordning), även denna troligen mellan 1814 och 1818. I den andra volymen **Götiska förbundets handlingar rörande bok- och handskriftssamlingen för åren 1812–1833** finns instruktioner för bokvårdaren, utdrag från stämmor som rör boksamlingen, uppgifter om bokdonationer, en katalog över tryckta böcker ordnad efter format (ca 1820) samt katalog över tryckta böcker, alfabetiskt ordnad efter format och författare (ca 1814–1818). Här finns även en förteckning över förbundets handlingar 1817, en ofullständig förteckning över handskriftssamlingen gjord ca 1824 samt en förteckning över Per Wilhelm Tholanders (Fornjotr) handskriftssamling 1817–1818. Sist ut denna publiceringsomgång är volymen **Diverse ämnesordnade handlingar från Götiska Förbundet 1811–1828**. Den innehåller bland annat handlingar rörande Nils Henrik Sjöborgs förslag till fornminnenas fredande och dokument rörande 1828 års fornminnesförordning. Här finns även ”Handlingar till Göthiska Förbundets Historia” som främst berör förslag till förbundets stadgar, och i viss utsträckning konståvlingarna, 1811–1813, 1815, 1818–1820, samt ”Skrifter angående förslaget att till Sverige inkalla en lärd Isländare” 1818.

Utforska F-samlingen: över 60 volymer tillgängliga via Manuscripta

Chris Haffenden

Kungliga bibliotekets F-samling är en skattkista bestående av nära 300 volymer från 1600- till 1800-talet, fyllda med antikvarisk dokumentation. Här finns fältanteckningar, runologiska skisser, ritningar och redogörelser – ett rikt och visuellt varierat material som vi idag skulle kalla ”multimodalt”. Samlingen speglar en tid då tidiga antikvarier kartlade och försökte förstå det kulturarv som omgav dem. Bland författarna återfinns framstående lärda som Johannes Bureus, Johannes Rhezelius och Martin Aschaneus, liksom den senare Johan Peringskiöld. Deras arbeten ger oss en unik inblick i de arbetspraktiker som formade Sveriges tidiga kulturminnesvård.

Inom ramen för RiViH-projektet har vi hittills digitaliserat drygt 60 av dessa volymer, vilka

är fritt tillgängliga i Manuscripta. Här finns allt från Bureus självbiografiska och kabbalistiska anteckningar till Peringskiölds kungalängder och detaljerade avbildningar av kyrkovapen i Uppland. Det är en samling som bjuder in till både historiska upptäckter och nya forskningsperspektiv.

Vill du utforska materialet själv? Alla hittills publicerade volymer finns samlade på [denna söklänk](#), en mer detaljerad lista över de titlarna som har publicerats hittar du den nedan. Ett exempel är [Sumlen](#) – Bureus kanske mest ikoniska verk – nu fotograferad och [tillgänglig](#) för vem som helst att ta del av. Och snart kommer ännu mer material. Håll utkik!

Fa, Johannes Bureus’ samling, 14 handskrifter:

Fa 1, Johannes Bureus, Runa Häfd. En avskrift av Fa 5 (som digitiserats tidigare, [länk](#)), troligen av Laurentius Bureus. [Länk](#)

Fa 3, Johannes Bureus, Antiquitates Scanzianae de Upsalici orbis insignibus et scripturae mysteriis. [Länk](#)

Fa 4, Johannes Bureus, Annotationer i kalendrarn m.m. Bureus självbiografiska anteckning, delvis utgivna av Klemming i *Samlaren* (1883) men ”som i fråga om noggrannhet också på andra punkter lämnar mycket övrigt att önska”, enligt Carl Ivar Ståhle i *PM ang. Johannes Bureus’ handskrifter i samlingen Fa på Kungl. biblioteket i Stockholm*. Ståhle tillägger att ”[e]n ny utgåva av dessa utomordentligt viktiga texter är i hög grad önskvärd”. [Länk](#)

Fa 9, Johannes Bureus, Characteristica. Anteckningar av teologiskt, filosofiskt och kabbalistiskt innehåll. [Länk](#)

Fa 10:3, George Stephens, Register till Fa 10:1–2, Fa 5 and Fb 18. [Länk](#)

Fa 12, Johannes Bureus, Collectanea. ”Sumlen”. Bureus stora anteckningsbok som omfattar drygt 700 blad, inbunden i ett pergamentomslag av en medeltida latinsk handskrift. [Länk](#)

Fa 14, Johannes Bureus, Runaräfst eller Runakänslo. [Länk](#)

Fa 15, Johannes Bureus, Collectanea. ”Nil nisi mystica”. [Länk](#)

Fa 18, Johannes Bureus, Adulruna rediviva. [Länk](#)

Fa 19, Johannes Bureus, Om runornas uppkomst (korrigerad renskrift). [Länk](#)

- Fa 20, Johannes Bureus, Den svenska runeskriften uti literatura danica antiquissima. [Länk](#)
Fa 22, Johannes Bureus, Adulruna rediviva. Bureus "Götiska kabbala" om adulrunor, runor med en andlig dimension. Detta exemplar är skrivet av honom själv. [Länk](#)
Fa 23, Johannes Bureus, Adulruna rediviva (avskrift av Brocman). [Länk](#)
Fa 24, Johannes Bureus, Adulruna rediviva (samtida avskrift). [Länk](#)

Fb, Martinus Laurentii Aschaneus' skrifter och samlingar, 7 handskrifter:

- Fb 1, Martin Aschaneus, Usus bellicus et actiones militum. [Länk](#)
Fb 13, Martin Aschaneus, Samlingar rörande krigshändelserna i Tyskland 1631–39. [Länk](#)
Fb 15b, Avskrift från 1700-talet av 3 pergamentsbrev rörande Sigtuna. [Länk](#)
Fb 15c, Avskrift från 1700-talet av 3 pergamentsbrev rörande Sigtuna. [Länk](#)
Fb 16, Martin Aschaneus, En liten tröstspegel. [Länk](#)
Fb 17:2, Martin Aschaneus, Collectanea monetalia. 2. [Länk](#)
Fb 19, Martin Aschaneus, Rune-kladd, hållen 1632. [Länk](#)

Fc, Jonas Haquini Rhezelius' skrifter och samlingar, 3 handskrifter:

- Fc 1, Jonas Haquini Rhezelius, Collectanea antiquitatum in Ölandia et Smolandia 1634. [Länk](#)
Fc 4a, Jonas Haquini Rhezelius, Tabula de clypeis aliquot illust. virorum et dominorum in Ölandia et Smolandia. [Länk](#)
Fc 8, Jonas Haquini Rhezelius, Runstenar i Uppland. [Länk](#)

Fd, Georg Stiernhielms skrifter och samlingar, 7 handskrifter:

- Fd 5, Georg Stiernhielm, Runa svethica. [Länk](#)
Fd 6c, Georg Stiernhielm, Virgula divina. [Länk](#)
Fd 9xx, Georg Stiernhielm, Adversaria quotidiana & Monile Minervae. [Länk](#)
Fd 12, Georg Stiernhielm, Lexicon etymologicum Ulphilianum. Nota in Novum Testamentum Ulphilae. [Länk](#)
Fd 14a, Georg Stiernhielm, Discursus philologicus. [Länk](#)
Fd 17, Georg Stiernhielm, Magog Gothus. [Länk](#)
Fd 20, Georg Stiernhielm, Spridda anteckningar. [Länk](#)

Fe, Åtskilliga arbeten och samlingar, 2 handskrifter:

- Fe 1, Laurentius Bureus, Lexici antiquae linguae Scantzianae. Littera B. [Länk](#)
Fe 3, Olaus Verelius, Collectanea, eller afskrifter af gamla handlingar på svenska. [Länk](#)

Ff, Johan Hadorphs skrifter och samlingar, 3 handskrifter:

- Ff 1, Johan Hadorph, De literatura runica. [Länk](#)
Ff 4, Johan Hadorph, Myntbook. [Länk](#)
Ff 8, Johan Hadorph, Collectanea historica. Anteckningar om rimkrönikan. [Länk](#)

Fh, Johan Peringskiölds samlingar och skrifter, 9 handskrifter:

- Fh 4, Johan Peringskiöld, Monumenta Sveo-Gothorum. 4. Fjärdhundra. Västmanland, Dalarna. [Länk](#)
Fh 6, Johan Peringskiöld, Monumenta Sveo-Gothorum. 6. Södermanland, Närke, Värmland. [Länk](#)
Fh 13, Johan Peringskiöld, Konungatal eller förteckning på Svea och Göta Rikes konungar och drottningar. [Länk](#)
Fh 24, Johan Peringskiöld, Strödda samlingar till ett Isländskt och latinskt Lexikon. [Länk](#)

Fh 28, Johan Peringskiöld, Harda gudir trigar. [Länk](#)

Fh 31, Johan Peringskiöld, Miscellanea i koncept och extrakt. [Länk](#)

Fh 32, Johan Peringskiöld, Konung Karl Knutssons silfkar, beskrifvit. [Länk](#)

Fh 33, Johan Peringskiöld, Originalritningar till gravstenar i Uppsala domkyrka publ. i Monumenta Ullerakerensia (1719), med anteckningar av Daniel Georg Nescher. [Länk](#)

Fh 34, Johan Peringskiöld, Strödda anteckningar. [Länk](#)

Fi, Johan Fredrik Peringskiölds skrifter, 1 handskrift:

Fi 1, Johan Fredrik Peringskiöld, Index historico-philologicus. [Länk](#)

Fl, Avritningar av kyrkor runstenar, gravstenar m.m., 5 handskrifter:

Fl 1, Laurentius Bureus, Avritningar om svenska runstenar. Uppland. 1. (Denna volym är liksom den följande Fl 2 egentligen ett verk av J. H. Rhezelius, se Elisabeth Svärdström, *Johannes Bureus' arbeten om svenska runinskrifter* (1936), s. 32 f.) [Länk](#)

Fl 2, Laurentius Bureus, Avritningar av svenska runstenar. Uppland. 2. (Se kommentar ovan.) [Länk](#)

Fl 3a, Avritningar av kyrkor och kyrkovapen i Uppland. 1. [Länk](#)

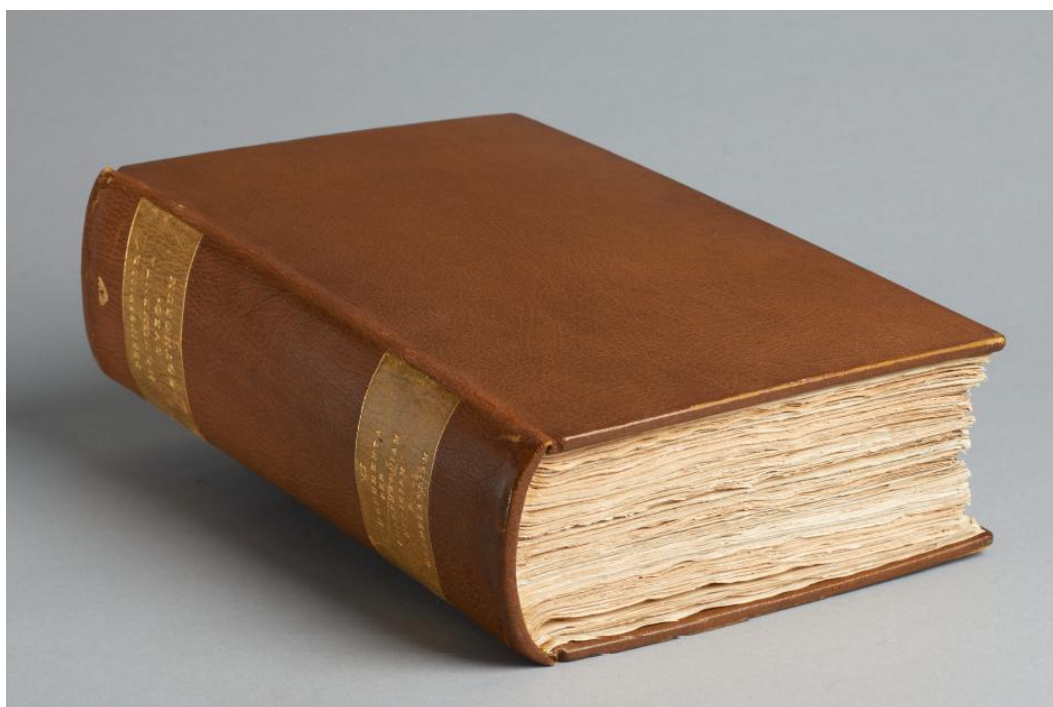
Fl 3b, Avritningar av kyrkor och kyrkovapen i Uppland. 2. [Länk](#)

Fl 5:5, Johan Peringskiöld, Runstenar i Södermanland 1686. [Länk](#)

Fm, Skilda skrifter och samlingar, 2 handskrifter:

Fm 18, Neschers Samlingar av ritningar. [Länk](#)

Fm 45, Lars Hallman, Beskrivning på Carl IX:s samt Gyllenhielmska gravarna i Strängnäs domkyrka (kopia av Carl Gustaf Warmholz). [Länk](#)

Den sjätte volymen av Johan Peringskiölds "Monumenta Sveo-Gothorum" (Fh 6), som behandlar landskapen Södermanland, Närke och Värmland.

Foto Kungliga biblioteket (CC BY)

PROJEKTDELTAGARE

RiViH-projektet är ett förhållandevis stort projekt med två samverkande myndigheter. Ett sådant arbete kräver flera kompetenser inom olika ämnes- och verksamhetsområden. Exempel på detta är arkivarie-, bild-, foto-,

konservering- och forskningskompetenser. I projektet deltar därför nära 20 personer med varierande uppgifter och som arbetar i olika omfattning.

De som deltar i projektet är följande:

Kungliga biblioteket

Ann-Sofie Persson (fotograf)
David Fredriksen (fotograf)
Ilar Gunilla Persson (fotograf)
Christopher Natzén (forskningsstrateg)
Christina Svensson (konservator)
Emil Stenback (bokbindare/konservator)
Patrik Granholm (Manuscripta)
Anette Lindh (kommunikatör)
Mårten Asp (materialkoordinator)
Amanda Almroth (katalogisatör)
Fredrik Eriksson (katalogisatör)
Chris Haffenden (delprojektledare)

Riksantikvarieämbetet

Hanna Cöster (arkivarie)
Tobias Sundin (bildtekniker)
Roger Magnusson (bildtekniker)
Johan Nordinge (arkivarie)
Lotta Möller (papperskonservator)
Emma Hagström Molin (forskare)
Magnus Källström (forskare)
Emil Schön (kommunikatör)
Matilda Ekström (enhetschef)
Ola Wolfhechel Jensen (forskare/projektledare)

Uppstartsmöte för projektet den 21 september 2024 i Riksantikvarieämbetets lokaler. Foto Ola W Jensen (CC BY)

REFERENSGRUPP

För stöd under projektarbetet har vi satt ihop en referensgrupp som primärt består av forsk-

are inom olika ämnesområden varav flera även har erfarenheter kring digitaliseringsfrågor.

Referensgruppen består av följande personer:

Hanna Hodacs, Institutionen för idéhistoria, Uppsala universitet

Lasse Mårtensson, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Maria Cavallin-Aijmer, Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet

Richard Pettersson, Institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet

Anders Gustafsson, Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet

Christopher Natzén, Kungliga biblioteket

Matilda Ekström, Riksantikvarieämbetet

KONTAKTUPPGIFTER

Ola Wolfhechel Jensen: ola.jensen@raa.se

Chris Haffenden: chris.haffenden@kb.se

Christopher Natzén: christopher.natzen@kb.se

Emma Hagström Molin: emma.hagstroemmolin@raa.se

Magnus Källström: magnus.kallstrom@raa.se

Matilda Ekström: matilda.ekstrom@raa.se